

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Філософський факультет

Кафедра політології

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему «**Політична культура сучасного Китаю та її вплив на міжнародну політику**»

Виконала: здобувачка вищої освіти
4 курсу групи ОП-42 денного відділення
напряму підготовки 05 - "Соціальні та
поведінкові науки"
спеціальності 052 «Політологія»

ОПП «Політичні технології
та аналіз політики»

Нечепуренко Ніка Ігорівна

Керівник: д. політ. н., професор

Комарова Тетяна Геннадіївна

Рецензент: д. юридичн. н., проф.,

професор

Кононенко Валерій Петрович

Харків – 2025 року

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

Філософський факультет

Кафедра політології

Спеціальність 052 Політологія

Освітньо-професійна програма «Політичні технології та аналіз політик»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри

О.А. ФІСУН
(ініціали, прізвище)

_____ (підпис)

« ____ » _____ 20 ____
року

ЗАВДАННЯ

На кваліфікаційну роботу бакалавра

Нечипуренко Ніки Ігорівни

1. Тема роботи: «Політична культура сучасного Китаю та її вплив на міжнародну політику»

керівник роботи Комарова Тетяна Геннадіївна, д. політ. н., проф. кафедри політології

затверджені наказом по університету від «22» березня 2024 року № 3801-5/795

2. Строк подання студентом роботи 30.04.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Дослідити історичні витоки політичної культури Китаю: вплив конфуціанства, централізму, легізму та партійної ієрархії.
2. Розкрити особливості сучасної політичної культури Китаю як поєднання авторитаризму, традиціоналізму та прагматизму.
3. Визначити роль Комуністичної партії Китаю у формуванні ідеологічної спадкоємності та політичної легітимності.
4. Проаналізувати вплив політичної культури на зовнішню політику Китаю: концепції «мирного піднесення», «Один пояс — один шлях», «спільноти спільної долі людства».
5. Оцінити, яким чином традиційні Китайські цінності інтегруються у сучасну ідеологію та використовуються для мобілізації населення.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапу роботи	Термін виконання етапу
1	Консультація з керівником щодо обрання теми роботи	30.09.2024
2	Затвердження теми роботи	12.10.2024
3	Аналіз та підбір літературних джерел для написання роботи	30.11.2024
4	Написання змісту до кваліфікаційної роботи	30.12.2024
5	Написання першого розділу та висновків до нього	30.01.2025
6	Написання другого розділу та висновків до нього	28.02.2025
7	Написання вступу до роботи	15.03.2025
8	Написання висновків до роботи	31.03.2025
9	Оформлення списку використаних джерел	15.04.2025
10	Написання анотації	30.04.2025
11	Фінальні коригування та доопрацювання	12.05.2025
12	Переддипломна практика	19.05.2025- 08.06.2025
13	Підготовка доповіді до виступу на захисті кваліфікаційної роботи	20.05.2025
14	Підготовка презентації до виступу на захисті кваліфікаційної роботи	21.05.2025
15	Підготовка до виступу на захисті кваліфікаційної роботи	22.05.2025
16	Передзахист кваліфікаційної роботи	26.05.2025
17	Фінальні коригування та доопрацювання після зауважень на передзахисті	26-29.05.2025
18	Перевірка кваліфікаційної роботи через систему антиплагіат	30.05.2025
19	Захист кваліфікаційної роботи	12.06.2025

5. Дата видачі завдання 30.09.2024

Здобувач вищої освіти Н.І. Нечепуренко
Керівник роботи Т.Г. Комарова

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н.
КАРАЗІНА
ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ**

Направляється студентка *Нечепуренко Н.І.* до захисту бакалаврської роботи за спеціальністю 052 – політологія на тему: «*Політична культура сучасного Китаю та її вплив на міжнародну політику*»

Бакалаврська робота і рецензія додаються.

Декан філософського факультету _____ Карпенко І. В.

Довідка про успішність

Студентка *Нечепуренко Н.І.* за період навчання на філософському факультеті з 2021 року по 2025 рік повністю виконала навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за національною шкалою:

відмінно – _____%, добре – _____%, задовільно – _____%.

Фахівець 1 категорії

навчального центру організації

освітнього процесу філософського факультету _____ Ревкова Н. Є.

Висновок керівника бакалаврської роботи

Студентка *Нечепуренко Н.І.* виконала бакалаврську роботу на тему «*Політична культура сучасного Китаю та її вплив на міжнародну політику*» яка присвячена аналізу особливостей політичної культури сучасного Китаю та її впливу на формування зовнішньополітичного курсу держави і взаємодію з міжнародною спільнотою.

Керівник бакалаврської роботи:
професор кафедри політології
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
доктор політичних наук

Комарова Т. Г.

_____20____ року

Висновок кафедри про бакалаврську роботу

Бакалаврська робота розглянута. Студентка *Нечепуренко Н.І.* допускається до захисту роботи в Екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри політології _____

Фісун О.А.

ЗМІСТ

<u>Зміст</u>	4
<u>Вступ</u>	5
<u>Розділ 1: Теоретико-концептуальні основи політичної культури Китаю</u>	8
<u>1.1. Історичні витоки та еволюція політичної культури Китаю: конфуціанство, централізм і партійна ієрархія</u>	8
<u>1.2. Особливості сучасної політичної культури Китаю: поєднання авторитаризму, традиціоналізму та прагматизму</u>	21
<u>Розділ 2: Вплив політичної культури Китаю на формування зовнішньої політики</u>	34
<u>2.1. Практичні прояви політичної культури у зовнішній політиці: стратегія «мирного піднесення», дипломатія конфуціанського типу, ініціатива «Один пояс – один шлях»</u>	34
<u>2.2. Політична культура Китаю як чинник формування глобального порядку: ставлення до міжнародних інституцій, «м'яка сила» і культурна дипломатія</u>	44
<u>Висновки</u>	54
<u>Список використаних джерел</u>	59

ВСТУП

Політична культура сучасного Китаю, яка формувалася під впливом багатовікових традицій, революційних потрясінь ХХ століття та ідеологічних трансформацій, залишається надзвичайно актуальною для дослідження, оскільки саме вона визначає внутрішню динаміку розвитку країни та її роль у глобальному порядку, що постійно змінюється під впливом нових викликів і тенденцій. У сучасних умовах, коли Китай демонструє зростаючі амбіції на міжнародній арені, питання про те, яким чином історичні ідеї централізму, конфуціанства, легізму та марксистсько-ленінської доктрини впливають на формування політичної культури, набуває особливого значення, адже саме ці ідеї забезпечують спадкоємність моделей політичної організації, що дозволяють мобілізувати ресурси для досягнення державних цілей, але водночас обмежують політичні свободи та ініціативу знизу.

Актуальність теми визначається не лише необхідністю глибшого розуміння внутрішніх механізмів функціонування Китайської політичної системи, а й тим, що політична культура Китаю, поєднуючи авторитаризм, традиціоналізм і прагматизм, формує унікальну модель, яка кидає виклик західним уявленням про демократію, права людини та ліберальний інтернаціоналізм, а також впливає на формування альтернативних підходів до глобального управління, що особливо помітно у стратегіях «мирного піднесення», ініціативі «Один пояс – один шлях» та просуванні концепції «спільноти спільної долі людства».

Ступінь вивченості цієї проблематики у науковій літературі є значною, оскільки як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники приділяють увагу аналізу історичних витоків політичної культури Китаю, її трансформації під впливом революційних змін, ролі конфуціанства та

легізму та сучасним проявам авторитаризму, прагматизму та культурної дипломатії, проте, незважаючи на значний обсяг досліджень, залишається потреба у комплексному аналізі взаємодії традиційних і сучасних елементів політичної культури, їхнього впливу на зовнішню політику та формування глобального порядку, що обґрунтовує доцільність подальшого вивчення цієї теми. Метою дослідження є всебічне теоретичне осмислення політичної культури сучасного Китаю, виявлення її ключових історичних і концептуальних основ, аналіз особливостей сучасної політичної культури, а також визначення впливу цих чинників на формування зовнішньої політики та глобального порядку.

Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження вирішувалися такі завдання:

- проаналізувати історичні витоки та еволюцію політичної культури Китаю, зокрема роль конфуціанства, централізму та партійної ієрархії;
- розкрити особливості сучасної політичної культури Китаю, зосередившись на поєднанні авторитаризму, традиціоналізму та прагматизму;
- дослідити практичні прояви політичної культури у зовнішній політиці, включаючи стратегію «мирного піднесення», дипломатію конфуціанського типу та ініціативу «Один пояс – один шлях»;
- визначити роль політичної культури як чинника формування глобального порядку, зокрема ставлення до міжнародних інституцій, використання м'якої сили та культурної дипломатії.

Об'єктом дослідження є політична культура сучасного Китаю як складне соціально-політичне явище, що визначає характер взаємодії держави, суспільства та індивіда, а також впливає на зовнішньополітичний курс країни.

Предметом дослідження виступають ключові елементи політичної культури Китаю, їхня еволюція та сучасні прояви, а також механізми впливу на формування міжнародної політики та глобального порядку. У роботі використано комплекс методів дослідження, серед яких історико-генетичний для аналізу витоків політичної культури, порівняльний для виявлення відмінностей і спільних рис із західними моделями, системний для розгляду політичної культури як цілісного явища, а також контент-аналіз для вивчення офіційних документів, ідеологічних концепцій та наукових джерел.

Основна частина роботи складається з двох блоків: у першому розглядаються теоретико-концептуальні основи політичної культури Китаю, історичні витoki, роль конфуціанства, централізму та партійної ієрархії, а також особливості сучасної політичної культури, у другому аналізується вплив політичної культури на формування зовнішньої політики, практичні прояви у стратегії «мирного піднесення», ініціативі «Один пояс – один шлях», а також роль Китаю у трансформації глобального порядку.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 58 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок, з яких основного тексту – 54 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КИТАЮ

1.1. Історичні витоки та еволюція політичної культури Китаю: конфуціанство, централізм і партійна ієрархія

Упродовж тривалого історичного розвитку політична думка Китаю формувалася під впливом ідеї про необхідність існування єдиної централізованої держави, яку очолює авторитетний і водночас добродесний правитель або група керівників, здатних гарантувати стабільність і порядок у межах Піднебесної, причому ці уявлення мають глибоке коріння у багатовікових традиціях, де патерналістська та доброзичлива влада розглядалася як основа гармонійного суспільства. Сучасна політична система КНР, у якій Комуністична партія Китаю зберігає монопольне становище, демонструє прагнення до абсолютного контролю над усіма сферами життя, не допускаючи жодних сумнівів у своєму праві на керівництво, і водночас спирається на поєднання марксистсько-ленінських доктрин із елементами традиційної Китайської політичної думки. Саме марксизм і ленінізм стали ідеологічною основою для побудови нового політичного устрою, в якому одна партія здійснює диктаторське правління, використовуючи принципи демократичного централізму, що передбачає сувору ієрархію, підпорядкування нижчих органів вищим, а всіх членів партії — її центральним структурам, завдяки чому забезпечується жорсткий партійний контроль над державою та суспільством, формуючи вертикаль влади, яка охоплює всі рівні управління від центрального до місцевого. У цьому контексті конфуціанство, давня етико-філософська система, переживає новий етап розвитку за підтримки держави, і його акцент на ієрархії, повазі до авторитету та пріоритеті колективного блага над особистими інтересами розглядається як корисний інструмент для легітимації та зміцнення влади Комуністичної партії Китаю, що особливо помітно у період реформ і відкритості, розпочатий у 1978 році, коли

відбулося переосмислення ролі конфуціанства у формуванні моделі державного управління, а також у розробці таких ідеологічних концепцій, як соціалізм із Китайською специфікою, гармонійне суспільство, запропоноване Ху Цзіньтао, і Китайська мрія, яку висунув Сі Цзіньпін, причому ці концепції, незважаючи на марксистську основу, активно використовують конфуціанські цінності для обґрунтування політичного курсу та мобілізації населення. Централізм, що є визначальною рисою політичної культури Китаю, має витoki ще в імперській епосі, коли ідея неподільної та могутньої держави під керівництвом імператора, який володів Мандатом Неба, була домінуючою, а легізм як філософська школа активно відстоював необхідність сильної централізованої влади, що спирається на суворі закони та розгалужену бюрократію, і саме ці ідеї сприяли формуванню та зміцненню імперської системи управління. Легісти наполягали на тому, що лише неухильне дотримання законів і беззаперечне підпорядкування владі можуть гарантувати порядок і стабільність у суспільстві, що відрізнялося від конфуціанського наголосу на моральному самовдосконаленні та управлінні через приклад доброчесності, при тому, на практиці імперська система часто поєднувала риторику конфуціанства для легітимації влади з легістськими методами для її реалізації та зміцнення. Традиція централізованого управління та сильної бюрократії була успадкована й трансформована у сучасних умовах, коли Комуністична партія Китаю стала новою централізуючою силою, яка контролює всі аспекти державного та суспільного життя, забезпечуючи спадкоємність і водночас адаптацію історичних моделей до сучасних політичних реалій (Lawrence, Martin 2013: 1-5).

Конфуціанські категорії, жень або гуманність, лі або ритуал та етикет, сяо або синівська шанобливість, чжун або відданість, сінь або щирість та довіра, а також ідеал цзюньци або шляхетної людини, мають важливе значення для розуміння традиційної Китайської політичної культури та її

сучасних проявів (Чжен 2021: 3). Концепція жень, що означає людинолюбство та гуманність, вважалася ядром конфуціанської філософії і передбачала, що правитель повинен дбати про добробут народу, керуючись принципами співчуття та справедливості. Поняття лі, що охоплює ритуали, правила поведінки та етикет, регулювало соціальні відносини та підтримувало ієрархічний порядок, який вважався необхідним для гармонійного функціонування суспільства, відданість чжун, особливо відданість правителю та державі та синівська шанобливість сяо, що поширювалася на повагу до старших та влади, сприяли зміцненню соціальної згуртованості та політичної стабільності. Важливість освіти та самовдосконалення, яку підкреслювало конфуціанство, також мала політичне значення, оскільки освічені чиновники, відібрані через систему іспитів, становили основу імперської бюрократії, яка реалізовувала волю центральної влади (Чжен 2021: 3).

Партійна ієрархія в сучасній Китайській політичній системі є надзвичайно розгалуженою та всеохоплюючою, забезпечуючи Комуністичній партії Китаю тотальний контроль над державою та суспільством. На вершині цієї ієрархії знаходиться Постійний комітет Політбюро Центрального комітету КПК, який є фактичним центром прийняття ключових політичних рішень у країні, і його склад та діяльність мають вирішальне значення для визначення напрямку розвитку Китаю. Політбюро ЦК КПК та Центральний Комітет КПК також відіграють важливу роль у формуванні та реалізації партійної політики, причому формально найвищим органом партії є Всекитайський з'їзд КПК, який збирається раз на п'ять років, але реальна влада зосереджена в руках значно вузкого кола партійних лідерів. Ця жорстка ієрархічна структура пронизує всі державні інститути, включаючи Загальнокитайські збори народних представників ЗЗНП, які, хоча й номінально є найвищим законодавчим органом країни, на практиці повністю контролюються Комуністичною

партією та реалізують її політичні установки. Державний апарат, включаючи Державну раду, яка виконує функції уряду, також підпорядкований партійному керівництву, що забезпечує єдність політичного курсу та його послідовне впровадження на всіх рівнях. Партійно-державна ідеологія в Китаї є складним конструктом, що намагається поєднати марксизм-ленінізм з Китайською специфікою, ідеї Китайської мрії, елементи традиційної Китайської культури, зокрема конфуціанства, та так звані соціалістичні основні цінності, що свідчить про прагнення партійного керівництва знайти нові джерела легітимності та забезпечити ідеологічну єдність суспільства. У цьому контексті відбувається активне звернення до конфуціанської спадщини, яка розглядається як важливий ресурс для зміцнення національної ідентичності та обґрунтування існуючого політичного ладу, причому окремі конфуціанські цінності, такі як гармонія, порядок, колективізм та повага до влади, активно пропагуються та інтегруються в офіційний дискурс. Існують навіть ідеологічні групи, такі як традиціоналісти або нові конфуціанці, які виступають за відродження конфуціанських цінностей у політиці та суспільстві, і хоча вони можуть не завжди повністю підтримувати політику КПК, їхні ідеї частково знаходять відгук у офіційних колах. Це свідчить про складний та суперечливий процес взаємодії між комуністичною ідеологією та традиційною культурною спадщиною в сучасному Китаї (Shi-Kupfer 2017: 9 - 10).

Історично, Китайська імперська система базувалася на складному бюрократичному апараті, який відповідав за управління величезною територією та населенням, і цей апарат формувався переважно з освічених чиновників, які пройшли через систему державних іспитів, що базувалися значною мірою на знанні конфуціанських канонів. Така система сприяла поширенню конфуціанських цінностей серед правлячої еліти та забезпечувала певний рівень меритократії, хоча й не виключала корупції та

боротьби за владу. Ідеал освіченого та добродесного чиновника, який служить народу та імператору, був важливим елементом конфуціанської політичної думки, і ця традиція певним чином вплинула на формування уявлень про роль державних службовців і в сучасному Китаї, хоча критерії відбору та лояльності суттєво змінилися з приходом до влади Комуністичної партії. Конфуціанський акцент на освіті та моральному самовдосконаленні правителів і чиновників розглядався як запорука ефективного та справедливого управління, що мало забезпечити гармонію в суспільстві та процвітання держави, створюючи образ ідеального правителя, який піклується про своїх підданих, немов батько про дітей, що, звісно, часто розходилося з реальною практикою управління, але залишалося важливим ідеологічним орієнтиром.

Контроль Комуністичної партії Китаю поширюється і на збройні сили країни – Народно-визвольну армію Китаю НВАК, яка, згідно з партійними настановами, є армією партії, а не просто національною армією, а центральна військова комісія ЦВК, яка існує як у партійній, так і в державній структурі, але фактично контролюється партією, здійснює керівництво НВАК, забезпечуючи лояльність армії партійному керівництву та її готовність виконувати будь-які завдання, поставлені партією, включаючи захист політичного режиму. Така структура гарантує, що армія залишається надійним інструментом у руках партії для збереження її влади та придушення будь-яких викликів існуючому ладу, що є важливим елементом централізованої системи управління в Китаї. Цей принцип партійного контролю над армією є одним з наріжних каменів політичної системи КНР, успадкованим ще з часів громадянської війни та революційної боротьби, і він неухильно дотримується сучасним Китайським керівництвом. Взаємодія між центральною владою та місцевими органами управління в Китаї також характеризується домінуванням центру, хоча певний ступінь автономії на місцях існує,

особливо в економічній сфері, проте політичні рішення та стратегічні напрямки розвитку визначаються центральним партійним керівництвом. Система призначення та просування кадрів на місцевому рівні жорстко контролюється партійними органами, що забезпечує лояльність місцевих еліт центральній владі та виконання її директив, і це є ще одним проявом централізованого характеру Китайської політичної системи. Незважаючи на величезні розміри країни та різноманітність регіональних умов, Комуністична партія Китаю прагне підтримувати єдність та керованість системи, використовуючи як формальні, так і неформальні механізми контролю та координації. Економічні реформи, розпочаті наприкінці 1970-х років, призвели до певної децентралізації економічних повноважень, надавши провінціям та місцевим урядам більше свободи в управлінні економікою, однак політичний контроль з боку центрального партійного апарату залишається непохитним, що дозволяє Пекіну спрямовувати загальний курс розвитку країни та втручатися у справи регіонів у разі потреби (Lawrence and Martin 2013: 25-27).

У контексті ідеологічних пошуків у сучасному Китаї, крім офіційної лінії партії та неоконфуціанських тенденцій, існують й інші ідеологічні течії, які відображають різноманітність суспільних настроїв, особливо в онлайн-середовищі. Серед таких течій можна виділити прихильників ринкових реформ, які виступають за подальшу лібералізацію економіки та зменшення державного втручання, а також групи, що акцентують увагу на питаннях соціальної справедливості та рівності, іноді апелюючи до маоїстської спадщини, хоча такі погляди перебувають на периферії офіційного дискурсу. Наявність таких різноспрямованих ідей свідчить про те, що Китайське суспільство не є монолітним у своїх поглядах на майбутнє країни, незважаючи на зусилля Комуністичної партії Китаю нав'язати єдину офіційну ідеологію та жорстко контролювати інформаційний простір. Ця ідеологічна строкатість, хоч і приглушена цензурою та державним

контролем, є важливим фактором, який може впливати на подальший розвиток Китайської політичної культури та суспільної думки, створюючи потенційні виклики для монополії КПК на ідеологічному фронті(Shi-Kupfer et al. 2017: 6,10).

Політична культура Китаю, сформована під впливом тисячолітніх традицій, зокрема конфуціанства та легізму та трансформована під впливом революційних потрясінь ХХ століття та встановлення комуністичного режиму, продовжує еволюціонувати і в ХХІ столітті. Конфуціанський наголос на важливості ритуалу та належної поведінки (лі) для підтримки суспільного порядку знаходить своєрідне відображення у прагненні Комуністичної партії Китаю до створення гармонійного суспільства, хоча методи досягнення цієї гармонії суттєво відрізняються від конфуціанських ідеалів, спираючись радше на партійний контроль та ідеологічну обробку, аніж на моральне самовдосконалення та добровільне дотримання етичних норм. Ідея правителя як морального зразка для наслідування, центральна для конфуціанства, трансформувалася в культ особистості окремих партійних лідерів на певних етапах історії КНР, а також у вимогу до членів партії бути взірцем дисципліни та відданості, що певною мірою перегукується з конфуціанським ідеалом цзюньци, шляхетної людини, яка прагне до моральної досконалості та служить суспільству. Централізована державна структура та потужний бюрократичний апарат, що були характерні для імперського Китаю і теоретично обґрунтовувалися легістами, знайшли своє продовження у сучасній політичній системі КНР, де Комуністична партія виступає як ядро цієї системи, контролюючи всі гілки влади та рівні управління. Ця спадкоємність централізму, хоча й в оновлених формах, свідчить про стійкість певних моделей політичної організації в Китайській історії, які забезпечували єдність величезної країни та мобілізацію ресурсів для досягнення державних цілей, але водночас обмежували політичні свободи та ініціативу знизу. Сучасна

Китайська бюрократія, хоч і значно розширена та ускладнена порівняно з імперськими часами, продовжує відігравати ключову роль у реалізації політики партії, а питання ефективності її функціонування та боротьби з корупцією залишаються актуальними, як і тисячі років тому(Китайська цивілізація: традиції та сучасність 2023: 7 - 8).

Партійна ієрархія Комуністичної партії Китаю, заснована на принципі демократичного централізму, передбачає суворе підпорядкування нижчих організацій вищим, а всіх членів партії – її керівним органам, що створює монолітну структуру влади, здатну швидко мобілізувати ресурси та реалізовувати прийняті рішення. Ця система, хоча й декларує наявність демократичних елементів у вигляді виборності керівних органів та колективного обговорення питань, на практиці забезпечує домінування вищих ешелонів партійної номенклатури та обмежує можливості для реальної політичної конкуренції чи альтернативних поглядів усередині самої партії. Така жорстка ієрархічна побудова є інструментом збереження політичної стабільності та контролю в умовах швидких соціально-економічних змін, які переживає Китай, і партія розглядає її як необхідну умову для успішної реалізації своїх стратегічних цілей, включаючи побудову соціалізму з Китайською специфікою та досягнення Китайської мрії. Конфуціанські ідеї про важливість суспільної гармонії та підпорядкування індивідуальних інтересів колективним знаходять певне відображення в офіційній ідеології Комуністичної партії Китаю, яка також наголошує на єдності, стабільності та необхідності жертвувати особистими прагненнями заради загального блага та національних інтересів. Це не означає прямого запозичення чи повного відтворення конфуціанських доктрин, але свідчить про використання певних культурних кодів, які мають глибоке коріння в Китайській свідомості, для мобілізації населення та легітимації політичного режиму. Концепція гармонійного суспільства, активно просувана попереднім керівництвом КНР, прямо апелювала до

традиційних уявлень про важливість злагоди та порядку, а її реалізація здійснювалася переважно адміністративними та силовими методами, а не через поширення конфуціанської доброчесності (Lawrence and Martin 2013: 6).

Прагнення Китайського керівництва до створення сильної та єдиної держави, здатної відстоювати свої інтереси на міжнародній арені та забезпечувати внутрішню стабільність, значною мірою спирається на історичну пам'ять про періоди роздробленості та слабкості Китаю, які призводили до іноземних вторгнень та внутрішніх смут. У цьому контексті ідеї централізму та сильної авторитарної влади набувають особливого значення, розглядаючись як запорука національного відродження та запобігання повторенню трагічних сторінок історії. Комуністична партія Китаю позиціонує себе як єдину силу, здатну забезпечити таку єдність та могутність, спираючись на розгалужену партійну ієрархію та контроль над усіма сферами життя країни. Ця риторика знаходить відгук у значній частини населення, яка цінує стабільність та економічне зростання, досягнуті за останні десятиліття, навіть ціною обмеження певних політичних свобод.

Сучасні ідеологічні конструкції, до якої входить Китайська мрія, активно використовують патріотичні почуття та прагнення до національної величі, поєднуючи їх з обіцянками матеріального добробуту та соціального прогресу, у цій концепції можна побачити відлуння традиційних уявлень про процвітаючу державу під мудрим керівництвом, хоча акценти зміщені в бік модернізації та технологічного розвитку. Конфуціанські цінності, як працьовитість, наполегливість та повага до освіти, опосередковано сприяють реалізації цих амбітних планів, формуючи відповідну трудову етику та прагнення до знань, існує й напруженість між колективістськими ідеалами, що пропагуються державою, та зростаючим індивідуалізмом, особливо серед молодого покоління, є одним із викликів, з якими

стикається сучасна Китайська політична культура. Вплив конфуціанства на формування політичної культури не був статичним, він змінювався залежно від історичних умов та політичних потреб правлячих еліт. Були періоди, коли конфуціанство піддавалося гострій критиці, наприклад, під час руху Четвертого травня на початку ХХ століття або під час Культурної революції в 1960-70-х роках, коли його розглядали як перешкоду на шляху модернізації та соціального прогресу. Проте, навіть у ці періоди повного заперечення, певні конфуціанські стереотипи поведінки та суспільні норми продовжували існувати на побутовому рівні, демонструючи глибоке вкорінення цієї традиції в Китайській культурі. Відродження інтересу до конфуціанства в останні десятиліття свідчить про пошук власних цивілізаційних основ для подальшого розвитку та спробу адаптувати традиційну спадщину до сучасних реалій, що є складним і суперечливим процесом(Чжен 2021).

У процесі формування політичної культури Китаю, що охоплює тисячоліття, особливу роль відіграє не просто поєднання конфуціанських і легістських традицій, а унікальна здатність Китайської цивілізації до синтезу зовнішніх впливів із власними культурними кодами, що проявляється у постійному прагненні до збереження цілісності держави, навіть у періоди глибоких трансформацій, коли зовнішні ідеї чи інститути не просто механічно запозичувалися, а проходили складний процес адаптації, в результаті чого виникала нова якість, що відповідала внутрішнім потребам суспільства, і саме ця здатність до інтеграції та трансформації стала визначальною рисою Китайської політичної культури, яка дозволила зберігати спадкоємність навіть у періоди радикальних змін, таких як модернізація кінця ХІХ – початку ХХ століття чи соціалістичні експерименти ХХ століття (Wang 2021: 576-578). Також є важливим сказати, що унікальність Китайської політичної культури полягає у тому, що концепція держави як цивілізаційного утворення, а не просто національної

держави, формувалася на основі ідеї про особливу місію Китаю як центру світу, що зумовлювало специфічне ставлення до зовнішнього світу, де імперія розглядалася не як одна з багатьох, а як носій універсального порядку, і ця ідея знаходила відображення у політичних практиках, коли навіть у періоди роздробленості чи іноземного панування зберігалася віра у відновлення єдності під егідою центральної влади, що забезпечувало стійкість до зовнішніх викликів і внутрішніх криз. Особливе місце у формуванні політичної культури Китаю займає концепція “цивілізаційної держави”, яка передбачає не лише політичну, а й культурну, моральну та ідеологічну єдність, і саме ця багатовимірність дозволила Китайському суспільству зберігати цілісність навіть у періоди глибоких соціальних потрясінь, коли зміна династій чи політичних режимів не руйнувала основи цивілізаційної ідентичності, а навпаки, сприяла їхньому оновленню через інтеграцію нових елементів у вже існуючу систему цінностей. Варто звернути увагу й на те, що у процесі еволюції політичної культури Китаю відбувалося поступове формування особливої моделі взаємодії між політичною владою, культурою та освітою, коли освітня система, заснована на конфуціанських ідеалах, не лише забезпечувала відтворення правлячої еліти, а й формувала уявлення про легітимність влади, що ґрунтується на моральних якостях правителя та його здатності забезпечувати гармонію у суспільстві, і саме ця модель стала основою для формування унікального типу політичної легітимності, де моральний авторитет правителя розглядався як необхідна умова ефективного управління (Wang 2021: 577-578). У цьому контексті головним є те, що конфуціанська традиція, яка акцентує увагу на гармонії, ієрархії, ритуалі та колективному благу, не лише визначила основні параметри політичної культури Китаю, а й стала інструментом для легітимації влади у різні історичні періоди, причому навіть у сучасній політичній системі ці цінності активно використовуються для обґрунтування політичного курсу, мобілізації населення та зміцнення національної ідентичності, що особливо помітно у риторичі сучасного

керівництва, яке апелює до традиційних уявлень про гармонію, порядок і колективізм (Bislev, Li 2014: 24-25).

Але у процесі історичного розвитку політичної культури Китаю відбувалася складна взаємодія між різними ідеологічними традиціями, зокрема конфуціанством, легізмом та даосизмом, причому легістська традиція, яка наголошує на важливості суворих законів, централізованої влади та бюрократичного апарату, стала основою для формування моделі державного управління, де головним завданням правителя є забезпечення порядку та стабільності, а індивідуальні права та свободи підпорядковуються інтересам держави, і саме ця модель була успадкована сучасною політичною системою, яка поєднує елементи авторитаризму з прагматичним підходом до управління. В цьому питанні важливо те, що у сучасній політичній культурі Китаю спостерігається тенденція до переосмислення та інтеграції традиційних цінностей у нові ідеологічні конструкції, зокрема у концепцію соціалізму з Китайською специфікою, яка поєднує марксистсько-ленінські ідеї з елементами конфуціанства, легізму та націоналізму, і саме ця ідеологічна гнучкість дозволяє сучасному керівництву адаптувати політичний курс до змінних внутрішніх і зовнішніх умов, зберігаючи при цьому спадкоємність із минулим. У процесі еволюції політичної культури Китаю важливу роль відіграє концепція великої єдності, яка передбачає політичну, культурну та етнічну інтеграцію різноманітних регіонів і народів у межах єдиної держави, і саме ця ідея стала основою для формування сучасної моделі багатонаціональної держави, де національна ідентичність визначається не лише етнічними, а й цивілізаційними параметрами, що дозволяє забезпечувати стабільність і цілісність навіть у умовах значної культурної та етнічної різноманітності. Із цього випливає, що сучасна політична культура Китаю вона є не лише спадкоємністю традицій, а й здатністю до інновацій, коли нові ідеологічні концепції по типу Китайської мрії чи гармонійного суспільства інтегрують

традиційні цінності у сучасний політичний дискурс, створюючи унікальну модель розвитку, яка кидає виклик західним уявленням про універсальність ліберальної демократії та ринкової економіки, і саме ця модель стає предметом активних дискусій як у самому Китаї, так і за його межами. Зараз в Китаї присутня тенденція до формування нових аналітичних концепцій, які дозволяють осмислювати унікальність Китайського досвіду не лише як об'єкта опису, а й як самостійного аналітичного підходу, що дозволяє пояснювати специфіку політичного розвитку Китаю у порівняльному контексті, і саме ця тенденція свідчить про поступовий перехід від запозичення західних моделей до формування власної теоретичної бази, яка враховує історичний, культурний та соціальний контекст (Wang 2021: 582-584).

1.2. Особливості сучасної політичної культури Китаю: поєднання авторитаризму, традиціоналізму та прагматизму

Сучасна політична культура Китаю втілює переплетіння авторитарних механізмів управління, глибоко вкорінених традиційних цінностей та прагматичного підходу до державного будівництва й економічного розвитку, що у свою чергу формує унікальну систему, яка кидає виклик західним моделям демократії та лібералізму і породжує дискусії щодо її довгострокової стійкості та глобального впливу. Неавторитарна модель Китаю поєднує економічну модернізацію з жорстким політичним контролем, розглядається деякими аналітиками як зразок успішного розвитку без демократизації, що особливо привабливо для деяких країн, які прагнуть економічного зростання без політичних трансформацій західного типу, при цьому варто сказати, що така модель в Китаї часто

обґрунтовується необхідністю збереження соціальної стабільності та забезпечення поступового прогресу в умовах величезної країни зі складною історією та регіональними відмінностями. Цей успіх, якщо його можна так назвати з огляду на відсутність політичних свобод, спирається на комплексну систему управління, де комуністична партія Китаю відіграє центральну роль, проникаючи в усі сфери суспільного життя та здійснюючи непохитний контроль над політичними процесами, економікою та ідеологією, що створює видимість монолітності та ефективності, але приховує внутрішні напруженості та обмеження індивідуальних прав (Kovalenko 2022: 110).

Центральною фігурою в сучасній Китайській політичній системі є Сі Цзіньпін, який досяг неймовірної консолідації влади, порівнянної з домінуванням Мао Цзедуна або Ден Сяопіна, що стало можливим завдяки його вмілим політичним маневрам протягом останнього десятиліття, які дозволили йому максимально використати переваги ієрархічної урядової системи, що й без того концентрувала значний обсяг влади в руках верховного лідера. Він очолює партію, державу та військо, обіймаючи одночасно посади генерального секретаря ЦК КПК, президента КНР та голови центральної військової комісії, що забезпечує йому всеохопний контроль над ключовими важелями управління, а критично важливим аспектом цієї консолідації є його здатність призначати лояльних прихильників на нижчі керівні посади в цих інституціях. Така концентрація влади сприяє ефективному просуванню його політичного курсу, однак вона також підриває принципи колективного керівництва, які намагалися впровадити після періоду культу особи Мао Цзедуна, і створює ризики, пов'язані з можливими помилками в ухваленні рішень через відсутність дієвих механізмів стримувань і противаг. Більше того, усунення представників конкуруючих політичних мереж та наполегливе просування своїх союзників на всі ключові позиції, як це відбулося після 20-го з'їзду

партії в жовтні 2022 року, де Сі Цзіньпін здобув безпрецедентний третій п'ятирічний термін на посаді генерального секретаря, це є нічим іншим як створення надзвичайного контролю над партією та країною. Цей процес супроводжувався ігноруванням неформальних норм щодо вікових обмежень для членів політбюро, що дозволило Сі Цзіньпіну та його наближеним залишитися при владі, тоді як лідери, пов'язані з іншими покровителями, були змушені піти у відставку достроково, що є яскравим прикладом зміцнення особистої влади та підриву внутрішньопартійних балансів(asia society policy institute 2025).

Авторитарний характер Китайської політичної системи значною мірою спирається на історичну та культурну спадщину, де традиційні цінності продовжують впливати на суспільні норми та політичну думку, навіть попри десятиліття комуністичного правління, яке спочатку намагалось викоринити ці традиції. Конфуціанські ідеї порядку, гармонії, поваги до авторитету та колективізму над індивідуалізмом знайшли своє відображення в сучасній політичній культурі, частково пояснюючи сприйняття населенням сильної централізованої влади та обмежень індивідуальних свобод заради загального блага та соціальної стабільності. На початку комуністична партія Китаю спочатку критикувала конфуціанство як феодальний пережиток але з плином часу вона почала вибірково інкорпорувати деякі його аспекти, особливо ті, що підкреслюють соціальну гармонію та підпорядкування, для зміцнення своєї легітимності та забезпечення громадського порядку. Це використання традиційних цінностей спрямоване на формування національної ідентичності, яка підтримує існуючий політичний лад, і це особливо виявляється в патріотичних виховних кампаніях, які наголошують на величчі Китайської цивілізації та необхідності єдності під керівництвом партії для досягнення національного відродження. А отже, традиціоналізм не просто існує

паралельно з авторитаризмом, але й активно використовується останнім для власного зміцнення та обґрунтування.

Ще одним нюансом є те, що Китайський авторитаризм не є статичним або сліпо прихильним до традицій; він характеризується високим ступенем прагматизму, особливо в економічній сфері, що стало очевидним після реформ, ініційованих ден сяопіном наприкінці 1970-х років. Концепція соціалізму з Китайськими особливостями та соціалістичної ринкової економіки дозволила Китаю інтегрувати ринкові механізми та залучити іноземні інвестиції, не відмовляючись при цьому від політичного контролю з боку комуністичної партії). Цей прагматичний підхід, що ставить на перше місце економічний розвиток та підвищення рівня життя населення, став важливим джерелом легітимності для режиму, особливо після ідеологічної кризи, спричиненої подіями на площі Тяньаньмень у 1989 році. Здатність режиму забезпечувати економічне зростання та соціальну стабільність розглядається багатьма громадянами як доказ його ефективності, що дозволяє йому зберігати владу попри відсутність демократичних свобод. Прагматизм проявляється й у зовнішній політиці, де Китай, з одного боку, просуває свої інтереси та розширює вплив, а з іншого – уникає прямої конфронтації з основними глобальними гравцями, зосереджуючись на економічній взаємодії та створенні альтернативних міжнародних інститутів. Ця гнучкість і готовність адаптувати ідеологію до практичних потреб дозволили Китаю не лише вижити після краху комуністичних режимів у східній Європі, але й перетворитися на одну з провідних світових держав.

Поєднання авторитаризму та прагматизму в Китаї можна описати, як авторитарний капіталізм, що підкреслює здатність недемократичних режимів досягати економічного успіху. Але цей успіх має свою ціну, яка включає придушення політичного інакомислення, відсутність верховенства права в його західному розумінні та постійний нагляд за громадянами.

Система правління в Китаї, яка формально називається «народною демократичною диктатурою», на практиці означає диктатуру комуністичної партії, яка виступає від імені народу, але не підзвітна йому через механізми вільних та чесних виборів. Юридична система, хоча й зазнала значних реформ, залишається підпорядкованою партійному контролю, і партія стоїть вище закону, що створює серйозні перешкоди для розвитку справжнього верховенства права та захисту прав людини (Le 2023: 6). Цей аспект є одним з найбільш критикованих на міжнародній арені, але Китайське керівництво розглядає його як необхідну умову для збереження стабільності та продовження економічного розвитку, відкидаючи західні моделі як непридатні для Китайських реалій. Держава не просто регулює економіку, а й активно втручається в неї, сприяючи національним чемпіонам та використовуючи економічні важелі для досягнення політичних цілей як всередині країни, так і за кордоном (Le 2023: 3 - 6). Під керівництвом Сі Цзіньпіна відбувається подальше посилення авторитарних тенденцій та ідеологічного контролю, що деякі аналітики розцінюють як відхід від більш колективного та прагматичного підходу його попередників. Присутня персоналізація влади та зміцнення культу особи Сі Цзіньпіна, що супроводжується посиленням цензури, контролю над інтернетом та придушенням будь-яких проявів опозиції, включаючи правозахисників, адвокатів та незалежних журналістів. Візит нового складу постійного комітету політбюро на чолі з Сі Цзіньпіном до яньаня, місця, де Мао Цзедун зміцнив свою абсолютну владу на сьомому з'їзді партії у 1945 році, розглядається як символічний крок, що підкреслює паралелі між консолідацією влади мао та нинішнім становищем Сі Цзіньпіна, навіть намікаючи на те, що він планує керувати партією протягом десятиліть. Цей поворот до більш жорсткого авторитаризму обґрунтовується необхідністю боротьби з корупцією, зміцнення партійної дисципліни та протистояння ворожим іноземним впливам, однак він призводить до звуження простору для політичної дискусії та інновацій. Питання наступництва влади за Сі

Цзіньпіна залишається сірим носорогом для Китайської політики: відомо, що це станеться, але невідомо коли, як і що буде далі, і що довше він правитиме, то більше інші чиновники будуть розглядати майбутнє після нього, що може спричинити політичну конкуренцію та нестабільність (asia society policy institute 2025: 8).

Традиційні елементи Китайської політичної культури, зокрема легалізм, доповнюють конфуціанські ідеї, надаючи обґрунтування для сильної держави та суворих законів як засобів підтримання порядку. Легалістська традиція, на відміну від конфуціанства, яке наголошувало на моральному прикладі правителя, наголошує на важливість закону та інститутів для управління державою, хоча ці закони часто були інструментами в руках правителя, а не обмеженнями його влади. У сучасному Китаї цей вплив можна побачити в наголосі на «управлінні державою на основі закону», але з тим розумінням, що закон служить інтересам партії та держави, а не гарантує індивідуальні права в західному сенсі. Тому, формально існують закони та правові інститути, але застосування залишається вибіркоким та підкореним політичним міркуванням, що дозволяє режиму зберігати контроль та придушувати дисидентів під прикриттям законності. Патріотичне виховання, інтенсифіковане після подій на Тяньаньмень, активно просуває ідею національної єдності та відданості партії, використовуючи історичні наративи про століття приниження та потребу в сильному керівництві для захисту національних інтересів. Цей націоналізм, кешований державою, спрямований на зміцнення легітимності партії та мобілізацію населення на підтримку її політики, часто набуваючи антизахідного забарвлення (Le 2023: 4 - 6).

Прагматичний підхід Китайського керівництва теж виявляється у його зовнішній політиці та глобальних амбіціях, де економічна могутність використовується для розширення впливу та переформатування

міжнародного порядку. Ініціатива один пояс, один шлях є яскравим прикладом того, як Китай використовує економічні інструменти для досягнення геополітичних цілей, створюючи мережу інфраструктурних проєктів та економічних зв'язків, які зміцнюють його центральну роль в Євразії та за її межами. При цьому Китай намагається представити себе як відповідальну державу, що прагне взаємовигідного співробітництва та спільноти спільної долі людства, хоча критики вказують на те, що ці ініціативи часто супроводжуються непрозорими умовами, борговими пастками для країн-партнерів та просуванням Китайських норм і стандартів. Радикальне спрощення розвитку в Китайському глобальному баченні, часто подаване під гаслом національних інтересів, демонструє поєднання авторитарних практик та прагнення до накопичення капіталу, що відображає внутрішню модель управління на глобальну арену. Ця стратегія використовує економічну відкритість заходу, одночасно захищаючись від проникнення та підривної діяльності, і намагаючись перешкодити ефективній протидії з боку інших держав. Необхідно зазначити, що взаємодія між авторитаризмом, традиціоналізмом та прагматизмом в Китаї не завжди є гармонійною і час від часу призводить до внутрішніх суперечностей та викликів. Наприклад, прагматичні економічні реформи призвели до значної соціальної нерівності та корупції, що підриває ідеали соціальної справедливості, які проголошує комуністична партія, та суперечить деяким традиційним уявленням про справедливе суспільство. Кампанія по боротьбі з корупцією, розгорнута Сі Цзіньпіном є інструментом для усунення політичних опонентів та подальшої консолідації влади. Прагнення до економічного зростання та модернізації також може вступати в конфлікт з традиційними цінностями та способом життя, особливо в сільській місцевості та серед етнічних меншин, де державна політика часто сприймається як насильницька асиміляція та руйнування культурної самобутності. Репресії в Сінцзяні та Тибеті обґрунтовуються боротьбою з тероризмом, сепаратизмом та релігійним

екстремізмом, є крайніми проявами того, як авторитарна держава застосовує силу для забезпечення своїх прагматичних цілей національної єдності та територіальної цілісності, часто ігноруючи при цьому права людини та культурні особливості. Китайська модель, наразі, представляє собою серйозний виклик ліберальному міжнародному порядку, який довгий час базувався на припущенні, що економічна модернізація невідмінно призведе до політичної лібералізації та демократизації. Успіх Китаю в досягненні економічного зростання без демократії ставить під сумнів цю тезу та пропонує альтернативну модель розвитку для інших країн, особливо тих, які мають авторитарні тенденції або скептично ставляться до західних цінностей. Ресентимент щодо минулого приниження з боку західних держав та Японії, амбіції щодо відновлення статусу великої держави та відчуття незахищеності перед обличчям зовнішніх та внутрішніх загроз є потужними рушійними силами Китайської політики і ці фактори сприяють зміцненню авторитарного правління, яке розглядається як необхідна умова для захисту національних інтересів та досягнення «Китайської мрії» про національне відродження. Прагматичний підхід до досягнення цих цілей включає як економічну експансію, так і модернізацію збройних сил, а також активну дипломатію, спрямовану на формування більш сприятливого міжнародного середовища. У цьому контексті, традиційні уявлення про центральне місце Китаю у світі можуть підживлювати сучасні амбіції та виправдовувати наполегливе просування власних інтересів на глобальній арені (friedberg 2017: 48 - 50).

Наразі в Китаї політична культура постає як складний сплав авторитарних практик, глибоко вкорінених традиційних цінностей і прагматичного підходу до державного управління, причому цей сплав не є статичним, а постійно змінюється під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх викликів, що змушує керівництво країни шукати баланс між збереженням політичної стабільності, модернізацією економіки та

легітимацією влади через апеляцію до історичної спадщини, і саме в такому контексті виникає унікальна модель, яка не лише відрізняється від західних зразків, а й кидає їм виклик, демонструючи альтернативний шлях розвитку, де політична лібералізація не є обов'язковою умовою економічного зростання. В основі сучасної політичної культури Китаю лежить складна система взаємодії, де авторитарна вертикаль влади, що забезпечує швидкість ухвалення рішень і мобілізацію ресурсів, підкріплюється ідеологічною легітимацією через звернення до конфуціанських і легістських цінностей, а прагматизм проявляється у готовності керівництва змінювати політику залежно від обставин, не відмовляючись від основного принципу збереження контролю над суспільством і державою (Wang 2021: 582-583). Особливу увагу слід звернути на те, що сучасна Китайська модель авторитаризму не є копією радянської чи класичної тоталітарної системи, тому що вона ґрунтується на гнучкому поєднанні централізованого політичного контролю з елементами ринкової економіки, що дозволяє забезпечувати високі темпи економічного зростання без поступок у сфері політичних свобод, і саме ця здатність до адаптації, коли держава не лише стримує, а й спрямовує соціальні процеси, стала ключовим чинником стійкості режиму навіть у періоди глобальних криз. Прагматизм у політичній культурі Китаю, в свою чергу, проявляється не лише у сфері економіки, а й у підходах до ідеології, коли керівництво країни не вагається переглядати офіційні доктрини, інтегруючи до них елементи традиційної культури, націоналізму та сучасних технологій контролю, і саме така гнучкість дозволяє не лише зберігати легітимність влади, а й формувати нові механізми мобілізації населення, зокрема через патріотичне виховання, використання історичної пам'яті про століття принижень та апеляцію до ідеї національного відродження і також присутня тенденція до посилення ролі націоналізму як інструменту легітимації влади, причому цей націоналізм не обмежується лише риторикою про велич минулого, а активно використовується для

консолідації суспільства навколо ідеї сильної держави, здатної протистояти зовнішнім загрозам і забезпечувати стабільність, і саме в такому контексті патріотизм стає не лише емоційною реакцією на зовнішні виклики, а й складовою частиною державної політики, що проявляється у масових кампаніях, зміні освітніх програм і формуванні нового типу громадянської ідентичності (Bislev, Li 2014: 25-27).

Особливе місце займає концепція гармонійного суспільства, яка, з одного боку, апелює до конфуціанських уявлень про суспільний порядок і взаємну відповідальність, а з іншого — використовується для обґрунтування необхідності централізованого контролю, коли гармонія розглядається не як результат природної еволюції суспільства, а як цілеспрямовано сконструйований стан, що досягається через поєднання адміністративних, ідеологічних і економічних інструментів. У цьому контексті важливо звернути увагу на те, що сучасна політична культура Китаю не відкидає ідею модернізації, але розглядає її крізь призму національних інтересів і культурної специфіки, тому модернізація не ототожнюється із західною ліберальною моделлю, а сприймається як процес, у якому держава зберігає провідну роль у визначенні напрямків розвитку, контролі над ключовими секторами економіки та формуванні ідеологічного порядку денного. Відбувається також посилення персоналізації влади, коли лідер країни концентрує у своїх руках не лише формальні, а й неформальні важелі впливу, що дозволяє оперативно реагувати на виклики, але водночас створює ризики для стабільності системи у разі зміни політичного курсу чи виникнення внутрішніх конфліктів, і саме ця подвійність — ефективність у короткостроковій перспективі та потенційна вразливість у довгостроковій — є однією з ключових особливостей сучасної політичної культури Китаю. Прагматичний підхід до зовнішньої політики проявляється у тому, що Китай активно використовує економічні важелі для розширення свого

впливу, водночас уникаючи прямої конфронтації з основними глобальними гравцями, і саме така стратегія дозволяє не лише зміцнювати позиції країни на міжнародній арені, а й формувати новий тип глобальної взаємодії, де економічна взаємовигідність поєднується з прагненням до збереження суверенітету та культурної ідентичності (Le 2023: 16-17).

Тепер, хотілося б зробити висновок до розділу 1. Слід зазначити, що в теоретико-концептуальних засадах політичної культури Китаю є надзвичайно глибокі історичні витоки та складну еволюцію, у центрі якої перебуває ідея необхідності сильної, централізованої держави, очолюваної авторитетним правителем або керівною групою, здатною гарантувати стабільність і порядок, причому ця ідея не обмежується абстрактним принципом, а є глибоко вкоріненою традицією, де патерналістська влада розглядається як основа гармонійного суспільного устрою, що знаходить своє продовження і в сучасній політичній системі Китайської Народної Республіки. Комуністична партія Китаю, зберігаючи монопольне становище, прагне до всеохоплюючого контролю, спираючись на поєднання марксистсько-ленінських доктрин і елементів традиційної Китайської політичної думки, що дозволяє їй утверджувати своє беззаперечне право на керівництво; марксизм-ленінізм забезпечив ідеологічну основу для побудови політичної системи, в якій одна партія здійснює диктаторське правління через механізми демократичного централізму, вибудовуючи сувору ієрархію та забезпечуючи тотальний партійний контроль над державою і суспільством, формуючи всепроникну вертикаль влади. У цьому контексті конфуціанство, як давня етико-філософська система, не лише переживає ренесанс за підтримки держави, а й його ключові постулати щодо ієрархії, поваги до авторитету та пріоритету колективного блага над індивідуальними інтересами активно використовуються для легітимації та зміцнення влади Комуністичної партії; переосмислення ролі конфуціанства, особливо помітне з початком реформ і політики відкритості,

інтегрується у формування таких ідеологічних концепцій, як соціалізм із Китайською специфікою, гармонійне суспільство та Китайська мрія, які, попри марксистську основу, ефективно експлуатують конфуціанські цінності для обґрунтування політичного курсу та мобілізації населення. Централізм, як невід'ємна риса Китайської політичної культури, має коріння в імперській добі з її ідеєю неподільної держави під егідою імператора, що володів Мандатом Неба, а легізм, як філософська школа, активно пропагував необхідність сильної централізованої влади, що спирається на суворі закони та розгалужену бюрократію, сприяючи зміцненню імперської системи; легісти наполягали на неухильному дотриманні законів і беззаперечному підпорядкуванні владі як єдиній гарантії порядку, і хоча це відрізнялося від конфуціанського акценту на моральному самовдосконаленні, на практиці ці підходи часто поєднувалися, коли імперська система використовувала конфуціанську риторіку для легітимації та легістські методи для реалізації влади. Традиція централізованого управління та потужної бюрократії була успадкована й адаптована Комуністичною партією Китаю, яка стала новою централізуючою силою, контролюючи всі сфери життя та забезпечуючи спадкоємність історичних моделей.

Конфуціанські категорії, а саме: жень (гуманність), лі (ритуал, етикет), сяо (синівська шанобливість), чжун (відданість), сінь (щирість, довіра), а також ідеал цзюньцзи (шляхетної людини), залишаються фундаментальними для розуміння як традиційної, так і сучасної політичної культури Китаю; концепція жень передбачала, що правитель має керуватися співчуттям і справедливістю, дбаючи про народ, тоді як поняття лі регулювало соціальні відносини та підтримувало ієрархічний порядок, необхідний для гармонії суспільства, а відданість правителю (чжун) і повага до старших і влади (сяо) зміцнювали соціальну згуртованість. Важливість освіти та самовдосконалення, підкреслена конфуціанством,

мала пряме політичне значення, оскільки освічені чиновники, відібрані через систему іспитів, становили кістяк імперської бюрократії; ця історична бюрократична система, заснована на конфуціанських канонах, сприяла поширенню відповідних цінностей серед правлячої еліти та забезпечувала певний рівень меритократії, хоча не була позбавлена корупції. Ідеал освіченого й добродесного чиновника, що служить народу та імператору, продовжує певною мірою впливати на уявлення про роль державних службовців у сучасному Китаї, хоча критерії відбору та лояльності зазнали суттєвих змін із приходом до влади Комуністичної партії; акцент на моральному самовдосконаленні правителів як запоруці ефективного управління створював ідеалізований образ правителя-батька, що, попри розбіжності з реальною практикою, залишався важливим ідеологічним орієнтиром.

Партійна ієрархія в сучасному Китаї є всеохоплюючою, забезпечуючи Комуністичній партії тотальний контроль над політичною системою; на вершині цієї структури перебуває Постійний комітет Політбюро ЦК КПК, який є фактичним центром ухвалення ключових рішень, а Політбюро та Центральний Комітет також відіграють важливу роль, хоча формально найвищим органом є ВсеКитайський з'їзд КПК, реальна влада сконцентрована у вузького кола лідерів. Жорстка ієрархія пронизує всі державні інститути, включаючи номінально найвищий законодавчий орган – ЗагальноКитайські збори народних представників, які на практиці повністю контролюються партією; державний апарат, зокрема Державна рада (уряд), також підпорядкований партійному керівництву, що забезпечує єдність політичного курсу. Партійно-державна ідеологія є складним конструктом, що поєднує марксизм-ленінізм із Китайською специфікою, ідеї Китайської мрії, елементи традиційної культури (зокрема конфуціанства) та соціалістичні основні цінності, що свідчить про прагнення знайти нові джерела легітимності; у цьому процесі активно

звертаються до конфуціанської спадщини, яка розглядається як ресурс для зміцнення національної ідентичності та обґрунтування існуючого ладу, а окремі конфуціанські цінності – гармонія, порядок, колективізм, повага до влади – інтегруються в офіційний дискурс. Існують ідеологічні групи, такі як нові конфуціанці, які виступають за відродження цих цінностей, і їхні ідеї частково знаходять відгук у офіційних колах, що свідчить про складну взаємодію між комуністичною ідеологією та традиційною спадщиною.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КИТАЮ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Практичні прояви політичної культури у зовнішній політиці: стратегія «мирного піднесення», дипломатія конфуціанського типу, ініціатива «Один пояс – один шлях»

Слід почати з того, що ініціатива один пояс один шлях має глибоке історичне коріння, що сягає часів стародавнього шовкового шляху, який слугував мережею торговельних шляхів, які сполучали схід і захід, це використовується для обґрунтування сучасної стратегії, намагаючись представити її як продовження історично мирної та взаємовигідної співпраці, а не як експансіоністський проект (чу чу 2024: абстракт). І саме цей зв'язок між цією ініціативою та стародавнім шовковим шляхом покликаний підкреслити саме ключовий нюанс історичної спадкоємності, що ефективно використовується в дипломатичній риторичі Пекіна. Суть Китайської ініціативи один пояс, один шлях розкривається через кілька ключових аспектів, серед яких особливе місце займає позиціонування її як концепції, що несе в собі мир, що безпосередньо корелює з ширшою стратегією мирного піднесення або мирного розвитку КНР(чу чу 2024: абстракт). Ця ідея(концепція) передбачає активний обмін та взаємне навчання між країнами-учасницями, а також наголошує на принципах відкритої співпраці та інклюзивності, що повинно сприяти формуванню позитивного іміджу китаю як відповідального глобального гравця, зацікавленого в спільному процвітанні, а не в домінуванні. У цьому контексті відродження конфуціанства в сучасній політиці Китаю можна розглядати як спробу знайти культурні підвалини для обґрунтування цієї моделі поведінки на міжнародній арені, де цінності гармонії та соціального порядку проектуються на міждержавні відносини, але при цьому присутнє вибіркоче використання конфуціанських цінностей, які співзвучні політичній агенді комуністичної партії китаю, таких як синівська

шанобливість, що може трансформуватися в ідею поваги до ієрархії в міжнародних відносинах, та соціальна гармонія, приглушуючи ті аспекти, що могли б представити Китай як більш асертивну націю. Ця ініціатива є й інноваційним інструментом культурної дипломатії, який спрямований на просування іміджу Китаю в Азії та за її межами, активно застосовуючи різноманітні характеристики культури як інструменту м'якої сили. Цей підхід має на меті не лише економічне зростання та побудову інфраструктури, але й формування сприятливого сприйняття Китайської моделі розвитку та його глобальних амбіцій, що, безсумнівно, є продовженням політики «мирного піднесення». Культурно-освітній напрям «м'якої сили» Китаю, яскравим прикладом якого є діяльність інститутів конфуція, відіграє важливу роль у цих процесах, просуваючи Китайську мову та культуру і тим самим сприяючи зростанню Китайського впливу. Загалом, можна підтвердити тезу, поширену в наукових дискурсах, про культуроцентричність Китайської м'якої сили, на відміну від ціннісної компоненти, що відіграє ключову роль у м'якій силі західних демократій (мателешко 2023).

Попри те, що офіційна риторика Китаю щодо ініціативи «Один пояс, один шлях» акцентує увагу на прагненні до миру та взаємної вигоди, у міжнародному середовищі не вщухають суперечки, адже чимало аналітиків розглядають цю стратегію як інструмент, за допомогою якого Пекін намагається сформувати власну модель глобального порядку, що може вступати у протиріччя з усталеними ліберальними принципами, які декларуються як основа мирного розвитку. Водночас виникають численні питання щодо справжніх мотивів Китаю та способів реалізації цієї ініціативи, зокрема у контексті так званої боргової дипломатії, яка дає підстави сумніватися у щирості намірів щодо партнерства, оскільки подібна практика може призводити до залежності країн-учасниць від Китайських кредитів і, відповідно, до посилення впливу КНР на їхню внутрішню та

зовнішню політику. Якщо розглядати потенційний масштаб реалізації «Один пояс, один шлях», то очевидно, що у разі досягнення заявлених цілей ця ініціатива здатна створити виклики для стратегічних інтересів Сполучених Штатів, а також їхніх союзників у Європі та Індо-Тихоокеанському регіоні, що ускладнює однозначне сприйняття концепції мирного піднесення Китаю, оскільки виникає ризик зміщення балансу сил у глобальному вимірі.

Китай активно використовує інструменти м'якої сили у зовнішній політиці, зокрема на африканському континенті, де поряд із діяльністю інститутів Конфуція, будівництвом спортивних об'єктів та розвитком міжпартійних зв'язків, здійснюється цілеспрямоване формування позитивного іміджу КНР, посилення її політичної та економічної присутності, а також просування власного політичного нарративу, що відображає прагнення до впровадження елементів конфуціанського підходу, в якому культурний обмін і освітні програми розглядаються як ключові канали впливу на громадську думку та політичні еліти інших держав. Однак така активність породжує занепокоєння щодо можливого обмеження свободи слова та втручання у внутрішньополітичні процеси країн-партнерів, що свідчить про неоднозначність і потенційні ризики застосування «м'якої сили», оскільки наслідки такої політики можуть бути не лише позитивними, а й містити загрози для суверенітету та демократичних інститутів. На прикладі України можна спостерігати, що поширення Китайського культурного та освітнього впливу стикається з певними бар'єрами, зумовленими прозахідною орієнтацією держави та антикомуністичною політикою її керівництва, що значно знижує ефективність діяльності інститутів Конфуція та інших подібних ініціатив, навіть попри їхню формальну присутність. Інформаційний супровід просування «Один пояс, один шлях» відзначається масштабними медійними кампаніями, які нерідко набувають ознак ретельно спланованої

пропаганди, спрямованої на створення позитивного образу цієї ініціативи у світовому інформаційному просторі, що дозволяє Китаю не лише доповнювати економічні та інфраструктурні проекти культурним і інформаційним впливом, а й посилювати власні зовнішньополітичні позиції через формування сприятливого міжнародного контексту. Така стратегія є складовою частиною загальної концепції м'якої сили, яка передбачає використання різноманітних каналів впливу для досягнення політичних цілей без прямого застосування сили, а питання про роль конфуціанства у сучасній політиці КНР залишається відкритим, оскільки з одного боку можна говорити про органічне продовження традиційних підходів до управління, а з іншого — про свідомо обрану стратегію легітимації влади та відмежування від західних політичних і культурних стандартів, що знаходить відображення у політичному дискурсі та зовнішньополітичній риторичі сучасного Китаю (rezera 2025: 73).

В цій ініціативі простежується її багатогранність, оскільки економічні вигоди, які декларуються як основа проекту, тісно переплітаються з прагненням Китаю посилити свій вплив на міжнародній арені, змінити розстановку сил у світі та закріпити власні стандарти у глобальному порядку, що проявляється у поєднанні економічних, політичних і стратегічних інтересів у межах цієї ініціативи. Тому що зовні проект подається як відкритий для всіх і спрямований на інклюзивний розвиток, але на практиці він може стати засобом для формування залежності країн-учасниць від Китаю, а також для поширення Китайських економічних і політичних моделей, що дозволяє Пекіну поступово зміцнювати свої позиції у різних регіонах світу. Концепція «інтеграції цивілізацій», яка активно просувається у межах цієї ініціативи, дозволяє Китаю представляти власну економічну експансію у вигідному світлі, підкреслюючи ідеї взаєморозуміння, спільного розвитку та гармонійного співіснування різних культур, що перегукується з конфуціанськими принципами, однак виникає

питання, чи не приховує така риторика прагнення до домінування однієї культури, зокрема через популяризацію Китайської мови та цінностей у країнах-учасниках, що може викликати занепокоєння щодо можливого нав'язування єдиних стандартів і поступового витіснення місцевих традицій. Освітні програми, які реалізуються у межах «Один пояс, один шлях», стають інструментом поширення Китайського впливу, оскільки через навчальні проекти, стипендії та культурні обміни формується лояльність майбутніх лідерів і еліт у країнах АСЕАН та інших регіонах, що створює передумови для довготривалого стратегічного впливу Китаю на політичні та економічні процеси у цих державах (sterling 2018).

В основі сучасної зовнішньої політики Китаю лежить прагнення до формування такого міжнародного іміджу, який дозволяє не лише уникати прямої конфронтації з провідними глобальними гравцями, а й поступово зміщувати баланс сил у світі на користь власних стратегічних інтересів, і саме тому концепція «мирного піднесення» стала ключовим елементом дипломатичної риторики, що підкреслює відмову від гегемонізму, акцент на співпраці, взаємній вигоді та інклюзивності на практиці ці принципи нерідко поєднуються з прагненням до посилення політичного, економічного й інформаційного впливу на країни-партнери. Відродження конфуціанських цінностей у сучасній дипломатії Китаю не обмежується лише риторичним апелюванням до ідеалів гармонії, взаємоповаги та співіснування, а й слугує інструментом легітимації власної моделі міжнародної поведінки, де принципи гармонії без уніфікації та взаємної вигоди проектуються на міждержавні відносини, створюючи підґрунтя для просування концепції мирного розвитку та обґрунтування права Китаю на особливий шлях у глобальній політиці. У цьому контексті дипломатія конфуціанського типу передбачає не лише демонстрацію відкритості до діалогу, а й акцент на культурній специфіці, що дозволяє Китаю позиціонувати себе як носія

унікальних цінностей, здатного пропонувати альтернативу західним моделям розвитку (Rahman 2019: 92-95).

Ініціатива «Один пояс – один шлях» перетворилася наразі на багатовимірну стратегією, що поєднує інфраструктурну експансію, фінансову підтримку, культурний обмін і просування Китайської моделі розвитку, причому апеляція до історичної спадкоємності Шовкового шляху дозволяє Пекіну представляти цю ініціативу як продовження традицій мирної співпраці, хоча на практиці вона часто супроводжується формуванням нових залежностей і посиленням політичного впливу на країни-учасниці. Важливо, що саме через цю ініціативу Китай активно використовує інструменти м'якої сили, зокрема розбудову мережі Інститутів Конфуція, які формують лояльність майбутніх еліт, створюючи довготривалі канали впливу на політичні та економічні процеси у країнах-партнерах. Культурна дипломатія Китаю, що реалізується через Інститути Конфуція, міжнародні освітні програми, медіаплатформи на кшталт CCTV/CGTN, а також масштабні міжнародні події, спрямована на формування позитивного образу країни, просування ідеї гармонійного співіснування та демонстрацію відкритості до співпраці, однак водночас ці інструменти використовуються для просування власного політичного нарративу, який підкреслює унікальність Китайської моделі та її переваги над західними підходами. У цьому контексті важливо, що Китай не обмежується лише культурними чи освітніми проєктами, а активно використовує медіа для оперативного реагування на міжнародні кризи, формування інформаційного порядку денного та просування власної позиції у глобальному інформаційному просторі (Rahman 2019: 100-101).

Особливу роль у просуванні Китайської моделі відіграє концепція інтеграції цивілізацій, яка дозволяє Пекіну представляти власну економічну експансію як внесок у глобальний розвиток, підкреслюючи ідеї взаєморозуміння, спільного процвітання та гармонійного співіснування, що

перегукується з конфуціанськими принципами, але створює підґрунтя для поступового нав'язування Китайських цінностей і стандартів у країнах-учасницях. У цьому контексті освітні програми, стипендії, культурні обміни та діяльність Інститутів Конфуція стають інструментами формування лояльності майбутніх лідерів, що забезпечує довготривалий стратегічний вплив Китаю на політичні та економічні процеси у різних регіонах (Rahman 2019: 96-97). Інформаційний супровід просування ініціативи «Один пояс – один шлях» ведеться за допомогою масштабних медійних кампаній, які нерідко набувають ознак ретельно спланованої пропаганди, спрямованої на створення позитивного образу цієї ініціативи у світовому інформаційному просторі, що дозволяє Китаю не лише доповнювати економічні та інфраструктурні проєкти культурним і інформаційним впливом, а й посилювати власні зовнішньополітичні позиції через формування сприятливого міжнародного контексту (Rahman 2019: 100-101).

У конфуціанській етико-політичній системі центральне місце займає категорія, яка охоплює не лише абстрактне уявлення про чесноту, а й виступає фундаментом для побудови всіх соціальних відносин, оскільки саме ця категорія визначає не тільки внутрішній моральний розвиток особистості, а й її зовнішню поведінку у взаємодії з іншими членами суспільства, формуючи ідеал благородної людини, яка повинна бути взірцем для наслідування, а її участь в управлінні державою розглядається як необхідна умова для досягнення процвітання та стабільності, причому головним завданням правителя вважалося не створення нових законів, а поширення власної доброчесності на все суспільство, що відображає ідею держави як великої родини, де правитель виконує роль батька, відповідального за добробут підданих, але водночас вимагає від них абсолютної лояльності та поваги, що знаходить своє відображення у категорії, яка переносить принципи родинної шанобливості у сферу

державного управління. Важливим регулятором суспільних відносин виступає ще одна категорія, яка охоплює широкий спектр норм поведінки — від повсякденних звичаїв до складних державних церемоній, і саме дотримання цих норм забезпечує соціальний порядок та ієрархію, часто замінюючи собою формальне законодавство, оскільки ці норми розглядаються не як зовнішній примус, а як внутрішнє прагнення до гармонії та відповідності своєму соціальному статусу. Концепція, що акцентує на необхідності відповідності між назвою, посадою чи статусом і реальним змістом, підкреслює, що будь-яке розходження у цьому аспекті розглядається як джерело хаосу та невпорядкованості в суспільстві. Особливого значення набуває ще одна категорія, яка асоціюється з моральною силою та благодаттю, оскільки саме вона пов'язується з авторитетом правителя, його здатністю управляти не через примус, а через особистий приклад і добродійність, і вважалося, що наявність цієї якості у правителя забезпечує не лише підтримку народу, а й гармонію з вищими силами, що знаходить своє відображення у концепції мандату неба.

На відміну від конфуціанського акценту на моральних чеснотах і ритуалах, легізм, який набув особливого поширення у період воюючих царств, пропонував зовсім інший підхід до управління державою, наголошуючи на необхідності сильної централізованої влади, єдиних і суворих законів, ефективних адміністративних методів і беззаперечного авторитету правителя, при цьому легісти виходили з уявлення про людську природу як споконвічно егоїстичну, тому єдиним способом підтримання порядку вважали створення системи нагород і покарань, яка стимулює законослухняність і служіння державним інтересам, а закон у їхньому розумінні був не абстрактним правом, а набором адміністративних розпоряджень і кримінальних норм, спрямованих на забезпечення ефективності державної машини (Ярова Г. В., 2011: 286). Попри зовнішню протилежність конфуціанству, легістські ідеї та практики глибоко

інтегрувалися у Китайську політичну систему, особливо у сферах адміністрування, контролю та застосування державної сили, створивши своєрідний симбіоз, у якому конфуціанська риторика про мораль і гармонію часто слугувала прикриттям для цілком легістських методів управління. Саме ця здатність поєднувати, здавалося б, несумісні підходи, стала однією з визначальних рис Китайської політичної культури, де ідеологічні доктрини розглядаються не як непорушні догми, а як інструменти для досягнення практичних цілей, що особливо яскраво проявилось у подальшій історії країни (Ярова Г. В., 2011: 286). Навіть спроби модернізації наприкінці XIX — на початку XX століття часто здійснювалися під тиском зовнішніх обставин, але проходили крізь призму традиційних уявлень, яскравим прикладом чого є формула, яка відображає прагнення запозичити західні технології та знання, зберігаючи при цьому недоторканими основи Китайської культури та цінностей.

Щодо діяльності Сунь Ятсена та його трьох народних принципів, до яких належали націоналізм, народовладдя та народний добробут, то їх можна розглядати як спробу синтезувати традиційні Китайські уявлення про справедливе правління із сучасними західними ідеями, що свідчить про постійний пошук власного шляху розвитку, який враховує історичну специфіку країни. Форми політичної участі в традиційному Китаї мали свої особливості, часто обмежуючись поданням петицій або скарг місцевим чиновникам з метою відновлення справедливості у випадку зловживань, і хоча концепція, яка формально проголошувала важливість народу як основи держави, існувала, реальні механізми впливу на прийняття державних рішень залишалися дуже обмеженими і не передбачали системної зміни політичного курсу знизу. Що стосується даосизму, то він акцентує увагу на природності, недіянні та скептицизмі щодо активного втручання у природний плин речей, і хоча рідко ставав офіційною державною ідеологією, його ідеї про спрощення життя, повернення до

природи та критичне ставлення до надмірної регламентації знаходили відгук серед різних верств населення, а іноді навіть слугували ідеологічним підґрунтям для народних повстань або індивідуального відходу від суспільно-політичного життя. Взаємодія цих трьох основних філософських шкіл створила складний і багатошаровий культурний сплав, у якому прагматизм, ієрархічність, повага до авторитету, колективізм і патерналізм держави тісно перепліталися з ідеалами морального самовдосконалення, гармонії та природності, формуючи унікальну політичну культуру, стійку до зовнішніх впливів і здатну до адаптації в нових історичних умовах (Ярова Г. В., 2011: 284–287).

2.2. Політична культура Китаю як чинник формування глобального порядку: ставлення до міжнародних інституцій, «м'яка сила» і культурна дипломатія

Пекін активно просуває своє бачення світового устрою через низку глобальних ініціатив, зокрема ініціативу глобальної безпеки (gsi), ініціативу глобального розвитку (gdi) та ініціативу глобальної цивілізації (gci), які, по суті, представляють собою спробу переформатувати існуючий міжнародний порядок на користь Китаю, пропонуючи альтернативні підходи до управління та співпраці, що відрізняються від західних моделей, такі ініціативи часто спираються на риторику спільної долі людства та необхідності реформування глобального управління, щоб воно краще відображало інтереси країн, що розвиваються, при цьому неявно підриваючи основи ліберального міжнародного порядку, очолюваного сполученими штатами. Китайська нарративна стратегія полягає в тому, щоб позитивно представити себе як мирну державу, що прагне до розвитку та

співпраці, однак при цьому пекін все частіше використовує інструменти гібридного впливу, залучаючи не державні суб'єкти як посередників для просування своїх інтересів та формування сприйняття Китаю за кордоном. Така діяльність спрямована на ослаблення критики на адресу Китайського уряду та створення більш сприятливого міжнародного середовища для реалізації його амбіцій (aukia 2021: 5-6).

Ставлення Китайської народної республіки до міжнародних інституцій має подвійний підхід: з одного боку, пекін активно бере участь у роботі існуючих структур, як організація об'єднаних націй та світова організація торгівлі, намагаючись збільшити свій вплив у них та адаптувати їхні норми та правила до власних інтересів, а з іншого – створює альтернативні або паралельні механізми, як азійський банк інфраструктурних інвестицій або новий банк розвитку БРІКС, що розглядаються як інструменти для просування Китайоцентричного бачення глобального управління. Китайська дипломатія намагається позиціонувати КНР як захисника суверенітету та неутручання у внутрішні справи, що знаходить відгук у багатьох країнах глобального півдня, проте ця позиція часто контрастує з реальними діями пекіна, спрямованими на розширення свого економічного та політичного впливу, іноді навіть за рахунок суверенітету інших держав. Глобальна ініціатива безпеки підкреслює неподільність безпеки, концепцію, яку пекін та москва використовують для критики альянсів США та для обґрунтування власних сфер впливу, що свідчить про намір Китаю не просто інтегруватися в існуючий порядок, а й активно його трансформувати. Ці ініціативи представляють світу бачення порядку, де цінується державний суверенітет, але в спосіб, який дозволяє автократичним режимам, подібним до Китайського, процвітати без зовнішнього тиску щодо прав людини або демократичних реформ (schuman, fulton, gering 2023: 3).

М'яка сила Китаю є комплексним інструментом, що поєднує економічні стимули, культурну пропаганду та дипломатичні зусилля, спрямовані на формування позитивного іміджу КНР та посилення її глобального впливу, при цьому часто використовуючи наративи про взаємовигідне співробітництво та спільний розвиток, які найбільш яскраво втілені в ініціативі «один пояс, один шлях». Ця ініціатива несе в собі значний геополітичний заряд, дозволяючи Китаю розширювати свій вплив у країнах-учасниках через інвестиції в інфраструктуру, телекомунікації та енергетику, що, з одного боку, сприяє розвитку цих країн, але з іншого – може призводити до боргової залежності та втрати суверенітету над стратегічними активами. Китайські державні медіа та контрольовані ними платформи активно просувають офіційну позицію Пекіна з ключових міжнародних питань, дискредитуючи альтернативні точки зору та намагаючись створити глобальний медіа-ландшафт, більш сприятливий для Китайських інтересів, що є важливим елементом його стратегії «м'якої сили» та інформаційного протистояння. При цьому, Китай теж намагається використовувати кризові ситуації по типу пандемії COVID-19 або війни в Україні, для посилення свого впливу, пропонуючи гуманітарну допомогу, вакцини або посередницькі послуги, що має на меті покращити його міжнародний імідж та підірвати довіру до традиційних глобальних лідерів(gan 2021: 36-37). Культурна дипломатія КНР, втілена у мережі інститутів Конфуція, спрямована на поширення Китайської мови та культури, проте ці інституції часто розглядаються як інструменти політичного впливу та пропаганди, що обмежують академічну свободу та просувають офіційну лінію пекіна щодо чутливих питань, таких як тибет, тайвань або права людини в Сіньцзяні. Ці заклади, які фінансуються та контролюються Китайським урядом, інтегруються в іноземні університети та школи, пропонуючи мовні курси та культурні заходи, але одночасно виконуючи функцію збору інформації та впливу на академічне середовище приймаючих країн. Крім інститутів Конфуція, Китай використовує широкий

спектр інших каналів для культурного впливу, включаючи спонсорвання культурних заходів, підтримку засобів масової інформації, що ведуть мовлення іноземними мовами, та залучення діячів культури та науки для просування позитивного образу Китаю. Взаємодія в культурній сфері між Україною та Китаєм часто стикається з проблемами недостатнього фінансування та координації, а також з браком глибокого розуміння культурних особливостей один одного. Успіх Китайської культурної дипломатії значною мірою залежить від її здатності представити Китайську культуру як привабливу та відкриту, а не як інструмент політичного тиску (Aukia 2021: 19-20).

Політична культура Китаю, що базується на тисячолітніх традиціях та сучасній ідеології комуністичної партії, сприяє формуванню особливого підходу до міжнародних відносин, де наголос робиться на суверенітеті, стабільності та ієрархічному порядку, що часто суперечить західним уявленням про демократію, права людини та ліберальний інтернаціоналізм (Beckley, Brands 2023: 66-68). Китайське керівництво прагне створити світовий порядок, безпечний для автократії, активно протидіючи поширенню демократичних цінностей та підтримуючи авторитарні режими по всьому світу, розглядаючи демократію як загрозу власній внутрішній стабільності та міжнародним амбіціям. Цей підхід знаходить своє відображення в Китайських пропозиціях щодо реформування глобального управління, які часто спрямовані на зменшення ролі західних держав та посилення впливу Пекіна та його союзників. Китайська концепція «спільноти спільної долі людства» пропонує альтернативне бачення глобального порядку, що підкреслює економічну взаємозалежність та культурне розмаїття, але при цьому замовчує питання політичних свобод та прав людини, що є ключовими елементами західної моделі. Пряме залучення голови держави до вирішення стратегічних питань у зовнішній політиці, як це зазначено в аналізі українсько-Китайських відносин, також

відображає централізований та ієрархічний характер Китайської політичної системи та її проекцію на міжнародну арену. Зростаюча впевненість Китаю на міжнародній арені та його претензії на лідерство, особливо в контексті війни в Україні, де Пекін намагається відігравати роль миротворця, одночасно підтримуючи тісні зв'язки з Росією, і це дає підставу сказати, що Китай намагається кинути виклик існуючому глобальному балансу сил. Так званий «мирний план» Китаю щодо України не засуджує прямо російську агресію та відображає прагнення Пекіна зберегти свої стратегічні відносини з Москвою, одночасно позиціонуючи себе як відповідальну глобальну державу. Цей двозначний підхід дозволяє Китаю маневрувати між Заходом та Росією, прагнучи максимізувати власні геополітичні вигоди та посилити свій вплив на формування майбутнього світового порядку, що не обов'язково відповідатиме інтересам країн, що сподіваються на справедливе врегулювання конфліктів. Китай намагається сформувати сферу інтересів, яка включає незахідні країни та країни, що розвиваються, частково завдяки просуванню ідеї, що існуючий міжнародний порядок несправедливий і не відображає їхніх інтересів (leoni, strina 2023: 10-11).

Зусилля Китаю з переформатування глобального порядку значною мірою спираються на роботу єдиного фронту, системи впливу комуністичної партії Китаю, яка націлена на Китайську діаспору за кордоном, а також на іноземних політиків, бізнесменів, академіків та представників громадськості з метою формування проКитайських настроїв та лобіювання інтересів Пекіна. Ця робота включає в себе широкий спектр заходів, від організації культурних заходів та спонсорів дружніх асоціацій до більш прихованих операцій впливу, спрямованих на нейтралізацію критики та просування позитивного образу Китаю. Недержавні актори, а саме: культурні організації, бізнес-асоціації та навіть окремі особи, часто несвідомо або свідомо діють як провідники інтересів Китайської держави, що робить виявлення та протидію таким впливам

особливо складним завданням для демократичних суспільств. Прагнення Пекіна зробити світ безпечним для автократії виражається не лише в підтримці авторитарних режимів, а й у спробах підірвати довіру до демократичних інститутів та процесів у самих демократичних країнах, використовуючи дезінформацію та інші гібридні тактики. Це створює серйозні виклики для міжнародної стабільності та здатності демократичних країн ефективно реагувати на глобальні загрози (aukia 2021: 9-11)

Підвищення ролі Китаю в системі міжнародних відносин та його намагання змінити глобальний порядок не залишаються без уваги з боку інших держав, зокрема України, яка в умовах триваючої агресії з боку Росії змушена ретельно прораховувати свою політику щодо Пекіна, враховуючи його тісні зв'язки з Москвою та геополітичні амбіції (gerasymchuk and poita 2018: 4-5). Китай позиціонує себе як нейтральну сторону в конфлікті, а його економічна та політична підтримка Росії де-факто сприяє продовженню війни, що ставить під сумнів щирість його миротворчих ініціатив. Для України важливо розвивати прагматичні відносини з Китаєм, зосереджуючись на економічній співпраці та залученні інвестицій, однак при цьому чітко відстоюючи власні національні інтереси та принципи міжнародного права, що особливо актуально в контексті участі в Китайських глобальних проектах, таких як «один пояс, один шлях». Необхідність професійного кадрового забезпечення української частини двостороннього співробітництва з Китаєм, зокрема залучення кваліфікованих синологів до роботи в урядових структурах, є нагальним завданням для ефективного просування інтересів України в діалозі з Пекіном (goncharuk 2016: 56).

Аналізуючи зовнішню політику Китаю, необхідно враховувати, що його дії не завжди спрямовані на негайне захоплення лідерських позицій у всіх міжнародних суперечках, але він активно будує сферу впливу серед незахідних країн та держав, що розвиваються, пропонуючи їм

альтернативні моделі розвитку та співпраці, які менше залежать від західних норм та цінностей. Ця стратегія розрахована на довгострокову перспективу і має на меті поступове змінення глобального балансу сил на користь Китаю, не обов'язково через пряму конфронтацію, а шляхом створення паралельних структур та механізмів, що зменшують залежність від існуючих міжнародних інституцій, де домінує захід. Китайські комунікації щодо «українського питання» через офіційних речників МЗС часто підкреслюють складні історичні причини конфлікту та необхідність врахування законних інтересів безпеки всіх сторін, що є відображенням прагнення Пекіна зберегти простір для маневру та уникнути прямого залучення на боці однієї зі сторін, одночасно критикуючи роль заходу в ескалації напруженості. Ця риторика сприяє формуванню іміджу Китаю як відповідального гравця, що прагне миру, хоча реальні дії та заяви часто свідчать про підтримку позицій, близьких до російських (Leoni, Strina 2023: 12-13).

Культурні проекти та ініціативи, які просуває Китай особливо у рамках співпраці з Україною, мають на меті формування позитивного сприйняття Китаю та його політики, що є частиною ширшої стратегії. Розвиток культурних взаємин може сприяти покращенню розуміння між народами та створенню основи для більш тісної співпраці в інших сферах, проте важливо, щоб така співпраця була взаємовигідною та не використовувалася для одностороннього просування політичних інтересів. Існують побоювання, що деякі культурні та освітні програми, фінансовані Китаєм, можуть містити елементи пропаганди та обмежувати академічну дискусію щодо чутливих тем, пов'язаних з Китайською внутрішньою та зовнішньою політикою, що викликає занепокоєння в академічних колах та серед правозахисників (Aukia 2021: 20). Тому критично важливим є забезпечення прозорості та дотримання принципів академічної свободи в усіх формах культурного та освітнього співробітництва з Китаєм.

Стратегічна мета Китаю полягає не просто, щоб змінити глобальний порядок, а й у тому, щоб зробити його більш сприятливим для продовження власного економічного зростання та політичного впливу, зберігаючи при цьому внутрішню стабільність та владу комуністичної партії. Це означає, що Пекін буде продовжувати просувати свої ініціативи в галузі безпеки, розвитку та культури, намагаючись залучити на свій бік якомога більше країн, особливо з глобального півдня, які можуть бути незадоволені існуючим статус-кво. Використання економічних важелів, інвестицій та торговельних угод є ключовим елементом цієї стратегії, дозволяючи Китаю зміцнювати свої позиції в різних регіонах світу та отримувати доступ до необхідних ресурсів та ринків збуту. При цьому Китай демонструє готовність йти на певні ризики та кидати виклик нормам, які вважає застарілими або такими, що не відповідають його інтересам, що робить його дії на міжнародній арені все більш напористими та іноді непередбачуваними (Beckley, Brands 2023).

Як висновок до розділу 2 можна сказати, що політична Культура Китаю має взаємозалежність між внутрішніми ціннісними орієнтаціями, історичною спадщиною та сучасними геополітичними амбіціями Пекіна, який не обмежується інтеграцією у вже існуючу систему міжнародних відносин, а прагне активно трансформувати її відповідно до власного бачення та інтересів. Практичне втілення цієї політичної культури у зовнішній політиці найбільш виразно проявляється у масштабних ініціативах, таких як «Один пояс – один шлях», а також у стратегічних концепціях «мирного піднесення» та дипломатії конфуціанського типу, що спрямовані на формування образу Китаю як відповідальної держави, орієнтованої на взаємовигідне співробітництво та спільний розвиток, хоча за цією риторикою простежується прагнення до посилення глобального впливу та зміни балансу сил. Ініціатива «Один пояс, один шлях» апелює до історії стародавнього Шовкового шляху, і цей наратив використовується для

представлення сучасної стратегії як продовження мирної співпраці, а не експансіоністського проекту, підкреслюючи спадкоємність у дипломатичній риторичі Пекіна; суть цієї ініціативи розкривається через позиціонування її як концепції, що несе мир, співвідноситься зі стратегією мирного піднесення, передбачає активний обмін, взаємне навчання, відкриту співпрацю та інклюзивність, формуючи позитивний імідж Китаю як глобального гравця, зацікавленого у спільному процвітанні. Відродження конфуціанства у сучасній політиці розглядається як спроба знайти культурні підвалини для обґрунтування моделі поведінки на міжнародній арені, де цінності гармонії та соціального порядку проектуються на міждержавні відносини, хоча відбувається вибіркоче використання конфуціанських ідей, співзвучних політичній агенді КПК, таких як синівська шанобливість, трансформована у повагу до ієрархії у міжнародних відносинах, та соціальна гармонія. «Один пояс, один шлях» виступає також інноваційним інструментом культурної дипломатії, спрямованим на просування іміджу Китаю та формування сприятливого сприйняття його моделі розвитку, що є продовженням політики «мирного піднесення». Культурно-освітній напрям м'якої сили, зокрема діяльність Інститутів Конфуція, відіграє важливу роль у поширенні Китайської мови та культури, сприяючи зростанню впливу КНР, підтверджуючи культуроцентричність Китайської м'якої сили на відміну від ціннісної компоненти західних демократій. Попри офіційну риторичу про мир і взаємну вигоду, ініціатива «Один пояс, один шлях» розглядається багатьма аналітиками як інструмент формування власної моделі глобального порядку, що може суперечити ліберальним принципам, а питання щодо справжніх мотивів, зокрема у контексті боргової дипломатії, викликають сумніви у щирості намірів партнерства, оскільки це може призводити до залежності країн-учасниць; потенційний масштаб реалізації цієї ініціативи здатний створити виклики для стратегічних інтересів США та їхніх

союзників, ускладнюючи однозначне сприйняття концепції мирного піднесення Китаю через ризик зміщення глобального балансу сил.

Китай активно застосовує інструменти м'якої сили, особливо на Африканському континенті, де поряд із діяльністю Інститутів Конфуція та іншими проектами здійснюється формування позитивного іміджу КНР, просування власного політичного нарративу, що відображає прагнення до впровадження елементів конфуціанського підходу, де культурний обмін виступає каналом впливу; така активність породжує занепокоєння щодо можливого обмеження свободи слова та втручання у внутрішні справи, що свідчить про неоднозначність застосування м'якої сили. На прикладі України поширення Китайського культурного впливу стикається з бар'єрами через прозахідну орієнтацію та антикомуністичну політику, що знижує ефективність Інститутів Конфуція. Інформаційний супровід ініціативи «Один пояс, один шлях» характеризується масштабними медійними кампаніями, які набувають ознак пропаганди, спрямованої на створення позитивного образу проекту, дозволяючи Китаю посилювати зовнішньополітичні позиції. Питання про роль конфуціанства у сучасній політиці КНР залишається відкритим, оскільки це може бути як органічним продовженням традиційних підходів, так і свідомо обраною стратегією легітимації влади та відмежування від західних стандартів.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті проведеного дослідження в цій роботі, можна стверджувати, що політична культура сучасного Китаю демонструє складну взаємодію між авторитарними механізмами управління, глибоко вкоріненими конфуціанськими та легістськими цінностями, а також прагматичним підходом до вирішення як внутрішніх, так і зовнішньополітичних завдань, що дозволяє КНР не лише зберігати стабільність у межах величезної та різноманітної країни, а й активно впливати на формування нового глобального порядку, використовуючи широкий спектр інструментів – від жорсткого партійного контролю до м'якої сили та культурної дипломатії. Вивчення особливостей політичної культури Китаю засвідчує, що її основою є поєднання централізму, ієрархії та колективізму, які, з одного боку, забезпечують ефективну мобілізацію ресурсів і швидке впровадження стратегічних рішень, а з іншого – обмежують політичну конкуренцію, ініціативу знизу та індивідуальні свободи, що створює умови для збереження монополії Комуністичної партії на владу та легітимації її політичного курсу через апеляцію до традиційних цінностей і патріотичних наративів. Аналіз сучасної політичної культури Китаю дозволяє сказати, що її авторитарний характер не є ригідним чи однозначно репресивним, оскільки він поєднується з високим ступенем прагматизму, особливо в економічній сфері, де держава активно впроваджує ринкові механізми, залучає іноземні інвестиції та стимулює інновації, не відмовляючись при цьому від політичного контролю та ідеологічної єдності, що забезпечує КНР стійкість до зовнішніх викликів і здатність адаптуватися до змін у глобальному середовищі.

Вплив політичної культури на зовнішню політику Китаю проявляється у прагненні до створення сприятливого міжнародного середовища для реалізації національних інтересів, де ключову роль відіграють такі стратегії, як «мирне піднесення», ініціатива «Один пояс –

один шлях», а також активне просування концепції «спільноти спільної долі людства», що дозволяє Пекіну позиціонувати себе як відповідального глобального гравця, зацікавленого у співпраці, розвитку та стабільності, але водночас прагнучого змінити існуючий ліберальний міжнародний порядок на користь власної моделі управління, яка базується на принципах суверенітету, невтручання та ієрархічного порядку. Застосування м'якої сили, зокрема через культурну дипломатію, освітні програми та інформаційний вплив, сприяє формуванню позитивного іміджу Китаю, розширенню його присутності у різних регіонах світу та створенню довготривалих каналів впливу на політичні еліти та громадську думку інших держав, що особливо помітно у країнах, які беруть участь у Китайських глобальних проектах. Однак, така стратегія супроводжується низкою викликів, серед яких – зростання недовіри до намірів КНР, звинувачення у використанні боргової дипломатії, обмеження академічної свободи та втручання у внутрішні справи партнерів, що свідчить про неоднозначність і суперечливість наслідків поширення Китайської політичної культури на міжнародному рівні.

В основі організаційної побудови Комуністичної партії Китаю лежить принцип, який, незважаючи на свою назву, на практиці забезпечує не стільки демократичність, скільки абсолютну ієрархічність у прийнятті рішень, оскільки саме цей принцип передбачає, що будь-яке питання може бути обговорене на нижчих щаблях лише до моменту ухвалення остаточного рішення вищим керівництвом, після чого всі дискусії припиняються, а кожен член партії зобов'язаний не просто формально погодитися, а активно впроваджувати це рішення в життя, що призводить до формування політичної культури, в якій ініціатива знизу жорстко обмежується, а головним критерієм лояльності стає не здатність до критичного мислення, а безумовна відданість генеральній лінії партії, що унеможливорює будь-які прояви фракційності чи відкритої опозиції

всередині самої правлячої структури, і водночас цей механізм не обмежується лише партійною вертикаллю, а поступово проникає у всі суспільні інститути, де ієрархія та підпорядкування стають не просто організаційною нормою, а частиною повсякденного сприйняття влади як сили, що діє зверху вниз, визначаючи характер відносин між керівниками та підлеглими, а також формуючи уявлення про владу як про абсолютний авторитет, що не підлягає сумніву. Ідеологічна гнучкість, яка дозволяє авторитарному правлінню адаптуватися до нових соціально-економічних умов, знайшла своє відображення у концепції, що суттєво розширила соціальну базу партії, оскільки саме завдяки цій концепції до лав партії отримали можливість вступати представники тих соціальних верств, які раніше вважалися класово чужими, зокрема приватні підприємці та інтелігенція, і цей крок не був просто реакцією на зміни, а став свідомою стратегією залучення потенційно впливових груп населення до сфери партійного контролю, що дозволило не лише легітимізувати владу, а й запобігти виникненню незалежних центрів впливу, здатних поставити під сумнів монополію партії, причому включення до сфери інтересів партії так званих передових продуктивних сил, передової культури та найширших кіл народу призвело до трансформації політичної культури, в якій з'явилися елементи прагматизму та технократизму, а економічна ефективність і соціальна гармонія під егідою партії почали розглядатися як ключові цінності, що дозволило партії позиціонувати себе не лише як авангард певного класу, а як силу, яка веде націю до процвітання (Гобова 2012: 112 - 113).

Спроба забезпечити довготривалу стійкість авторитарної системи в Китаї значною мірою спирається на постійне вдосконалення адміністративної системи та підвищення рівня компетентності кадрового складу, оскільки саме ефективність державного управління та здатність влади вирішувати нагальні проблеми населення розглядаються як основні

джерела легітимності, і в умовах відсутності прямої електоральної підзвітності саме спроможність бюрократичного апарату забезпечувати порядок, надавати якісні державні послуги та сприяти економічному розвитку стає вирішальним чинником формування громадської довіри та лояльності до режиму, що формує специфічну політичну культуру очікувань, у якій від влади вимагається не стільки представницька функція у західному розумінні, скільки висока управлінська кваліфікація та результативність, і це відкриває шлях для технократичних підходів до управління, зміцнюючи аргументи на користь сильної, централізованої влади, здатної ефективно реалізовувати довгострокові стратегії розвитку. Кампанії боротьби з корупцією, які періодично набувають характеру масштабних акцій, у Китайському авторитарному контексті виконують складну функцію, що виходить далеко за межі простого застосування права, оскільки вони перетворюються на потужний інструмент зміцнення влади партії та управління суспільними настроями, і з одного боку, такі кампанії дійсно спрямовані на усунення найбільш одіозних проявів зловживань з боку чиновників, що дозволяє знизити рівень суспільного невдоволення та підтримати ілюзію справедливості й підзвітності партійно-державного апарату, а з іншого боку, вони часто використовуються керівництвом для усунення політичних опонентів, консолідації власної влади та посилення дисципліни всередині партії, демонструючи населенню рішучість і здатність партії до самоочищення, що сприяє формуванню політичної культури, в якій партія виступає як верховний арбітр і гарант порядку, який самостійно вирішує внутрішні проблеми, а громадянам відводиться роль спостерігачів або тих, хто може сигналізувати про порушення через контрольовані канали, не претендуючи на реальну участь у контролі за владою (Гобова 2012: 115 - 116).

Глибинне коріння Китайської політичної культури, що сприяє сприйняттю авторитарних форм правління, значною мірою орієнтується на

традиційні колективістські світогляди, у якому інтереси держави, суспільства або групи історично мали явний пріоритет над інтересами та правами окремої особистості, і цей колективістський етос, який протягом століть укорінювався через систему освіти, родинне виховання та суспільні норми, формує особливе розуміння взаємозв'язку між індивідом і державою, де підпорядкування владі та виконання своїх обов'язків перед колективом розглядаються не як прояв пасивності, а як чеснота та запорука загального благополуччя й гармонії, і в такому ціннісному контексті вимоги індивідуальних прав і свобод західного зразка можуть сприйматися як прояв егоїзму або як потенційна загроза суспільній злагоді та стабільності, що значно полегшує для авторитарної держави завдання мобілізації населення на досягнення національних цілей і обґрунтування обмежень, які вона накладає, і хоча це не означає повної відсутності прагнення до особистої свободи, але свідчить про іншу конфігурацію пріоритетів у структурі політичної свідомості значної частини суспільства (Ярова 2011: 292).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богомаз К. Ю., Редькіна Г. М. Конспект лекцій з дисципліни «Політологія» для студентів спеціальності «Менеджмент організації і адміністрування» / уклад.: К. Ю. Богомаз, Г. М. Редькіна. Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2015. 55 с.
2. Вегеш М. М., Остапець Ю. О. Політологія : конспект лекцій. Ужгород : УжДУ, 1999. 183 с.
3. Горлач М. І., Кремень В. Г. Політологія: наука про політику : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
4. Китайська цивілізація: традиції та сучасність : матеріали XVII Міжнар. наук. конф., 14 грудня 2023 р. / Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, ГО «Укр. асоц. китаєзнавців», Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2023. 351 с.
5. Кіктенко В. О. Історія українського китаєзнавства (XVIII – початок XXI століття). Київ : Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2018. 364 с.
6. Коротков Д. С. Публічна дипломатія – як інструментарій зовнішньої політики Китаю // Китай в сучасному світі: міжнародно-політичний аспект. 2021 .
7. Лікарчук Д. С. Зовнішня політика Китаю: конфлікти, перспективи, нові сценарії. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2021. Вип. 25. С. 32–37.

8. Мателешко Ю. П. Культурно-освітній напрям «м'якої сили» Китаю в Україні: інституційний аспект (2007–2021). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. 2023. Вип. 4(49). С. 38–44.
9. Матусова О. М. Особливості антикризової політики Китаю в умовах світової фінансової кризи. 2013. С. 221–233.
10. Матусова О. М., Гончаров О. В. Україна в зовнішньоекономічній політиці Китаю. Стратегічні пріоритети. 2011. № 2. С. 15–19.
11. Матусова О. М., Гончаров О. В. Україна в зовнішньоекономічній політиці Китаю. Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка. 2011. № 2 (15). С. 108–113.
12. Суспільно-політичні трансформації в країнах Сходу на сучасному етапі : колективна монографія / відп. ред. Л. В. Матвеева ; упоряд.: О. С. Мавріна, І.В. Отрощенко ; НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського. Київ : Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2012. 220 с.
13. Україна – Китай. 2014. Спеціальний випуск №1 (6) / голов. ред. В. Кіктенко ; Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, Українська асоціація китаєзнавців. Київ. 78 с.
14. Україна — Китай — 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях» : монографія / наук. ред. О. М. Олійник, Ши Яцзюнь ; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститут Конфуція Київського національного лінгвістичного університету. Київ, 2018. 392 с.

15. Чжен В. А. Конфуціанський складник трансформації Китайського суспільства в період «реформ та відкритості» 1978–2013 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. Київ, 2021. 40 с.
16. Чжоу Веньлян. Суть Китайської стратегії «Один пояс, один шлях». Theoretical and practical aspects of modern scientific research. 2021. Vol. 1. С. 22–26.
17. Чу Чу. Стратегія «Один пояс, один шлях» у міжнародних відносинах: історичне підґрунтя та результати. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2024. Вип. 4 (76).
18. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 472 с.
19. Ярова А. Морально-етичний фактор формування політичної культури в традиційних суспільствах 2011.С. 282–293.
20. Aksoy D., Enamorado T., Yang T. Z. Russian Invasion of Ukraine and Chinese Public Support for War. International Organization. 2024. Vol. 78, No. 2. P. 283–302.
21. Angle S. C., Chan J. Social and Political Thought in Chinese Philosophy. Stanford Encyclopedia of Philosophy : електронний ресурс. Оновлено 13.01.2022. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/chinese-social-political/> (дата звернення: 21.05.2025).
22. Aukia J. China as a hybrid influencer: Non-state actors as state proxies. Hybrid CoE, June 2021. 31 p.
23. Beckley M., Brands H. China's Threat to Global Democracy. Journal of Democracy. 2023. Vol. 34, No. 1. P. 65–79.

24. Bislev A., Li X. Conceptualizing the cultural and political facets of "Chinese Nationalism" in an era of China's global rise. *International Communication of Chinese Culture*. 2014. T. 1, № 1–2. С. 21–33.
25. Chhabra T., Hass R. *Global China: Domestic Politics and Foreign Policy*. Washington, D.C. : The Brookings Institution, September 2019. 6 p. URL: <https://www.brookings.edu/research/global-china-domestic-politics-and-foreign-policy/>(дата звернення: 22.05.2025).
26. Ferrari G. The Russian-Ukrainian Conflict and the Role of China: Analysis of the 'Peace Plan' and Geopolitical Strategy. *Current Politics and Economics of Europe*. 2023. Vol. 34, No. 1. P. 1–28.
27. Friedberg A. L. *The Authoritarian Challenge: China, Russia and the Threat to the Liberal International Order*. Tokyo : The Sasakawa Peace Foundation, 2017. 76 p. (A Special monograph for SPF / Japan-U.S. Program).
28. Gan K. Ukrainian-Chinese Relations in the framework of Belt and Road Initiative: perspectives, problems, and cultures interactions. *Ukrainian Policymaker*. 2021. Vol. 8. P. 36–40.
29. Gerasymchuk S., Poita Yu. *Ukraine-China after 2014: a new chapter in the relationship. Opportunities and prospects, obstacles and risks*. Kyiv : Friedrich-Ebert-Stiftung, Kyiv Office, 2018. 32 p.
30. Goncharuk A., Hobova E., Kikitenko V., Koval A., Koshovy S. *Foreign Policy Audit: Ukraine-China : Discussion Paper*. Kyiv : Institute of World Policy, 2016. 57 p.

31. Gonzalez-Vicente R. In the name of the nation: Authoritarian practices, capital accumulation, and the radical simplification of development in China's global vision. *Globalizations*. 2024. Vol. 21, No. 6. P. 1041–1056.
32. Gu B., Li M. From Chopsticks to Diplomacy: Understanding China's Culture-centric Influence on Foreign Relations. Singapore : S. Rajaratnam School of International Studies, 17 April 2024. 3 p. URL: <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2024/04/IP24044.pdf> (дата звернення: 22.05.2025).
33. Kallio J. Tradition in Chinese politics: The Party-state's reinvention of the past and the critical response from public intellectuals. Helsinki : The Finnish Institute of International Affairs, 2011. 84 p.
34. Kovalenko A. Neo-Authoritarianism and Leadership: Outcomes for Modern Ukraine. *Connections: The Quarterly Journal*. 2022. Vol. 21, No. 1. P. 105–120.
35. Lawrence S. V. China's Political System in Charts: A Snapshot Before the 20th Party Congress. Washington, DC : Congressional Research Service, 2021. 36 p. (CRS Report R46977).
36. Lawrence S. V., Martin M. F. Understanding China's Political System. Washington, DC : Congressional Research Service, 2013. 41 p.
37. Le V. Development and Authoritarianism: China's Political Culture and Economic Reforms. *E-International Relations* : веб-сайт. 20.11.2023. URL: <https://www.e-ir.info/2023/11/20/development-and-authoritarianism-chinas-political-culture-and-economic-reforms/> (дата звернення: 21.05.2025).
38. Leoni Z., Strina V. China: New Hegemonic Power after the War in Ukraine? *Revista UNISCI / UNISCI Journal*. 2024. No. 64. P. 11–34.

39. Lin C. Discipline and Power: Knowledge of China in Political Science. *Critical Asian Studies*. 2017. T. 49, № 4. C. 557–579.
40. Lindley D. Assessing China's Motives: How the Belt and Road Initiative Threatens US Interests. *Journal of Indo-Pacific Affairs*. 01.08.2022.
41. Lu C., Yan T. Revisiting Chinese Political Culture: The Historical Politics Approach. *Chinese Political Science Review*. 2022. T. 7. C. 160–180.
42. Maffettone S. Chinese political theory and the West. [s.l.] : Project for Peaceful Competition, 2022. 13 p.
43. Mokry S. China's foreign policy rhetoric between orchestration and cacophony. *The Pacific Review*. 2024. Vol. 37, No. 2. P. 360–387.
44. Rahman S. China's Foreign Policy and its Choice for Cultural Soft Power: The Tools. *Social Change Review*. 2019. Vol. 17, Winter. P. 90—115.
45. Rezepa L. M. T. Understanding the Revival of Confucianism in China's Contemporary Politics. *The Grimshaw Review of International Affairs*. 2025. Vol. 2, No. 1. P. 73–151.
46. Schuman M., Fulton J., Gering T. How Beijing's newest global initiatives seek to remake the world order : Issue Brief. *Atlantic Council*. 21.06.2023. 29 p.
47. Shi-Kupfer K., Ohlberg M., Lang S., Lang B. Ideas and ideologies competing for China's political future : How online pluralism challenges official orthodoxy. Berlin : Mercator Institute for China Studies, 2017. 60 p.
48. Sterling D. P. A New Era in Cultural Diplomacy: Promoting the Image of China's "Belt and Road" Initiative in Asia. *Open Journal of Social Sciences*. 2018. Vol. 6. P. 102–116.

49. Toman M. China's global influence in 2025: Projected foreign policy strategies : Senior Honors Thesis. Harrisonburg, VA : James Madison University, 2019. 43 p. URL: <https://commons.lib.jmu.edu/honors201019/638>(дата звернення: 22.05.2025).
50. Top Leadership / Center for China Analysis, Asia Society Policy Institute. 17.04.2025. 8 p.
51. Wang X. "China" as an Analytical Concept: A New Beginning for Chinese Political Science. Chinese Political Science Review. 2021. Т. 6. С. 575–597.
52. Wilson R. L., Wang H. Teaching China's Legal and Political System: Culture and Revolution. Education About Asia. 2008. Т. 13, № 3. С. 53–56.
53. Xue Y. A Cultural Theory of Chinese Foreign Policy. Journal of Contemporary China. 2022. Vol. 31, No. 135. P. 449–464.
54. Xue Y. China as a great power: Reconsidering face culture in Chinese foreign policy. International Journal. 2023. Vol. 78, No. 4. P. 521–538.
55. Xue Y. Guanxi Culture's Role in China's Great Power Diplomacy and Foreign Policy. E-International Relations. 6 October 2023. URL: <https://www.e-ir.info/2023/10/06/guanxi-cultures-role-in-chinas-great-power-diplomacy-and-foreign-policy/> (дата звернення: 22.05.2025).
56. Ye R. A Comparison of Foreign Policies between China and the U.S. Based on Political Culture Theories. SHS Web of Conferences. 2024. Т. 187. Art. 04032. DOI: 10.1051/shsconf/202418704032.
57. Yu K., Yang C. Technological Progress in Chinese Political Culture: An Intellectual Genealogy. American Affairs. 2025. Т. IX, № 1. С. 80–99.

58. Zhang L. China's Traditional Values and Modern Foreign Policy. Carnegie Endowment for International Peace. 15 January 2013. URL: <https://carnegieendowment.org/posts/2013/01/chinas-traditiod-modern-foreign-policy?lang=en>(дата звернення: 21.05.2025).

АНОТАЦІЯ

Нечепуренко Н. І. Політична культура сучасного Китаю та її вплив на міжнародну політику (бакалаврська робота). Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2025. 54 с. (рукопис).

Кваліфікаційна робота присвячена всебічному аналізу політичної культури сучасного Китаю як чинника формування внутрішньої динаміки держави та її міжнародної поведінки. Розкрито історичні витoki політичної культури, зокрема вплив конфуціанства, централізму, легізму та марксистсько-ленінської доктрини. Охарактеризовано сучасну модель поєднання авторитаризму, традиціоналізму та прагматизму. Проаналізовано вплив політичної культури на зовнішньополітичні стратегії КНР, зокрема «мирне піднесення», ініціативу «Один пояс — один шлях» та культурну дипломатію. Визначено роль Китаю у трансформації глобального порядку через призму політичної культури.

Ключові слова: політична культура, Китай, конфуціанство, авторитаризм, зовнішня політика, м'яка сила, глобальне управління.

ANNOTATION

Nechepurenko N. I. Political Culture of Modern China and Its Influence on International Politics (Bachelor's Thesis). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 54 p. (manuscript).

This bachelor's thesis is devoted to the comprehensive analysis of the political culture of modern China as a key factor shaping both the internal dynamics of the state and its international behavior. The research explores the historical foundations of Chinese political culture, including Confucianism, centralism, legalism, and the Marxist-Leninist doctrine. The study characterizes the current political model that combines authoritarianism, traditionalism, and pragmatism. It analyzes how this culture influences China's foreign policy strategies, such as the "peaceful rise," the "Belt and Road Initiative," and cultural diplomacy. The work also investigates China's role in transforming the global order through the lens of its political culture.

Keywords: political culture, China, Confucianism, authoritarianism, foreign policy, soft power, global governance.

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу бакалавра
4-го курсу групи ОП-42 денної форми навчання
спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики»
філософського факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Нечепуренко Ніки Ігорівни
на тему: «Політична культура сучасного Китаю та її вплив на міжнародну
політику»

Вибір теми **Нечепуренко Ніки Ігорівни** обумовлений тим, що питання політичної культури сучасного Китаю, яка формувалася під впливом багатовікових традицій, революційних потрясінь ХХ століття та ідеологічних трансформацій, залишається надзвичайно актуальною для дослідження, оскільки саме вона визначає внутрішню динаміку розвитку країни та її роль у глобальному порядку, що постійно змінюється під впливом нових викликів. Важливою є увага до питання про те, яким чином історичні ідеї централізму, конфуціанства, легізму та марксистсько-ленінської доктрини впливають на формування політичної культури. Авторка спрямувала свої розвідки на визначення того як традиційні ідеї забезпечують спадкоємність політичної організації китайського суспільства, за умов глобального лідерства Китаю питання про особливості політичної сфери цієї країни набувають особливого значення. За умов ознак глобальної кризи демократії дослідження політичних моделей, які базуються на централізації, домінанті мобілізації ресурсів задля досягнення державних цілей та обмеженні політичної свободи, виявляються вельми актуальними у вимірі продукування ефективних політичних технологій запобігання автократіям та стимулювання процесів демократизації. Отже, робота спрямована на розкриття актуальних питань, що стосуються опанування ефективних інструментів аналізу політичної культури, сучасних ціннісних смислів зовнішньої політики на прикладі країни, що впливає на сучасні глобальні політичні процеси.

Слід визначити, на нашу думку, наступні позитивні аспекти роботи: робота ґрунтується на широкому колі сучасних джерел та літератури; авторка демонструє логічність та системність у розробці структури роботи; вона виявляє навички самостійного аналізу; мета та завдання роботи розкриті достатньо повно. Авторка використовує необхідний інструментарій методів для розкриття мети роботи. На позитивну оцінку заслуговують визначення авторкою особливостей сучасної політичної культури Китаю. Вона зосереджується на поєднанні авторитаризму, традиціоналізму та прагматизму.

Важливу частку роботи становить дослідження Нікою Нечепуренко питань практичних проявів політичної культури у зовнішній політиці, включаючи стратегію «мирного піднесення», дипломатію конфуціанського типу та ініціативу «Один пояс – один шлях». Авторка розкриває роль політичної культури як чинника формування глобального порядку, зокрема ставлення до міжнародних інституцій, використання м'якої сили та культурної дипломатії. Схвалення викликає означення авторкою стратегічних пріоритетів Китаю на міжнародній арені та використання особливостей політичної культури китайського суспільства задля їхнього досягнення. Позитивним аспектом роботи є те, що у підрозділі 1.2. авторка достатньо докладно аналізує особливості сучасної політичної культури Китаю, застосовує добір методів, що дозволяють їй поєднати історичний вимір формування ціннісних настанов із критичним осмисленням ключових сучасних характеристик. Схвальної оцінки заслуговує звернення авторки до питання формування національної ідентичності. Безумовно, заслуговує на підтримку визначення авторкою своєї принципової позиції про важливість демократичних цінностей.

Робота Ніки Нечепуренко має ознаки як теоретичного, так і практичного значення щодо фахового підходу відносно сфери регулювання та розвитку політичних технологій та політичного аналізу у міжнародних відносинах. Для українських умов є вельми важливим врахування особливостей політичної культури Китаю, його стратегічних намірів на міжнародній арені. Питання вибудовування конструктивних міжнародних відносин потребують фахового підходу у сфері політичних технологій. Робота Н. І. Нечепуренко показує, що під час виконання кваліфікаційної роботи авторка показала достатній рівень підготовки та знань з обраної теми, вміння самостійно аналізувати та систематизувати матеріал, робити висновки та узагальнення. Актуальність теми свідчить на користь практичному значенню роботи, демонструє достатні практичні результати навчання Ніки Нечепуренко.

Питання, визначені в роботі, достатньо розкриті, однак, на нашу думку, слід було б звернути більшу увагу на аналіз конкретних складових, що характеризують найсучасніші аспекти зовнішньої політики Китаю щодо України, особливо з питань використання засобів «м'якої сили» задля просування свого позитивного політичного іміджу. Робота базується на широкому фактичному матеріалі, однак потужні впливи Китаю щодо африканського континенту не знайшли достатнього висвітлення. Слід було б звернути увагу на структурування стратегій зовнішньополітичного впливу Китаю в залежності від регіональної специфіки із застосуванням евристичних можливостей порівняльного аналізу.

У цілому кваліфікаційна робота бакалавра «Політична культура сучасного Китаю та її вплив на міжнародну політику» є комплексним самостійним дослідженням, відповідає встановленим вимогам та заслуговує на оцінку «відмінно» (92 бали за 100-бальною шкалою), а її авторка, Нечепуренко

Ніка Ігорівна, гідна присвоєння кваліфікації бакалавра зі спеціальності 052 «Політологія» (ОПП «Політичні технології та аналіз політики»).

Керівник кваліфікаційної роботи:

д. політ. н., доц., професор
кафедри політології
Харківського національного

університету імені В. Н. Каразіна

Тетяна КОМАРОВА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра
4-го курсу групи ОП-42 денної форми навчання
спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики»
філософського факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Нечепуренко Ніки Ігорівни
на тему: «Політична культура сучасного Китаю та її вплив на міжнародну
політику»

Кваліфікаційна робота Н. І. Нечепуренко є актуальним і масштабним дослідженням важливого політико-культурного феномену, що розкриває складну динаміку взаємозв'язку між традиційною китайською політичною культурою та сучасними міжнародними викликами. Авторка вдало поєднує історико-філософський підхід з політико-аналітичним, що дозволяє розглянути політичну культуру Китаю не лише як внутрішній фактор, а і як рушійну силу зовнішньої політики.

У першому розділі Н. І. Нечепуренко глибоко проаналізувала витoki та складові політичної культури Китаю, звернувши особливу увагу на вплив конфуціанства, централізму, легізму, а також ролі партійної ієрархії в сучасному політичному устрої. Дослідниця демонструє високий рівень теоретичної підготовки, використовуючи як класичні, так і сучасні підходи до вивчення політичної культури. Особливої уваги заслуговує синтез західних і китайських концепцій у трактуванні культури як інструменту політичної легітимації.

У другому розділі представлено ґрунтовний аналіз зовнішньополітичної стратегії КНР. Авторка детально розглядає ініціативу «Один пояс – один шлях», концепцію «мирного піднесення», елементи культурної дипломатії та м'якої сили. Важливо, що дослідження не зупиняється на описі, а пропонує аналітичне осмислення причин, логіки та наслідків впливу політичної культури на міжнародну активність Китаю.

Кваліфікаційна робота має чітку структуру, логіку викладу, містить якісні висновки, що відповідають поставленим цілям і завданням. Авторка виявила вміння працювати з першоджерелами, застосовувати міждисциплінарні методи

дослідження, здійснювати порівняльний аналіз. Список літератури налічує 58 найменувань, охоплює як вітчизняні, так і зарубіжні джерела.

Серед незначних зауважень можна зазначити, що деякі формулювання у тексті є занадто розлогими, окремі аналітичні блоки можна було б стисліше викладати для покращення темпу читання. Проте ці недоліки не впливають на загальну якість дослідження.

Робота є завершеним самостійним дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційної роботи бакалавра, демонструє високий рівень підготовки здобувачки, її аналітичні здібності, вміння системно мислити та формулювати обґрунтовані висновки.

Робота заслуговує на оцінку "добре" (86 балів зі 100), а її авторка — на присвоєння кваліфікації бакалавра зі спеціальності 052 «Політологія» (ОПІ «Політичні технології та аналіз політики»).

Рецензент:

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

 В. П. Кононенко

